

Regeringens skrivelse

1993/94:252

Insatser på miljöområdet till Central- och Östeuropa

Skr.
1993/94:252

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 19 maj 1994

Carl Bildt

Olof Johansson
(Miljö- och naturresursdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen ger regeringen en redovisning av det statliga finansiella stöd och övrigt bistånd på miljöområdet som lämnats till länderna i Central- och Östeuropa budgetåren 1990/91-1993/94 (prop. 1989/90:100 bil. 5, bet. 1989/90:UU15, rskr. 1989/90:223, prop. 1990/91:100 bil. 5, bet. 1990/91:UU15, rskr. 1990/91:242, prop. 1991/92:100 bil. 4, bet. 1991/92:UU16, rskr. 1991/92:233, prop. 1992/93:99, bet. 1992/93:JoU11, rskr. 1992/93:138, prop. 1992/93:179, bet. 1992/93:JoU19, rskr. 1992/93:361). Central- och Östeuropa omfattar i skrivelsen närområdet, dvs. Estland, Lettland, Litauen, Polen och delar av nordvästra Ryssland utom på kärnsäkerhets- och strålskyddsområdet då även Ukraina, Vitryssland och Kaszakistan ingår. Skrivelsen tar mer fördjupat upp frågor om genomförandet. Skrivelsen redovisar det internationella samarbete som rör miljöområdet och som har relevans för det svenska miljöbiståndet till Central- och Östeuropa. Skrivelsen innehåller också en bilaga som upptar hittills beslutade åtgärder. För budgetåret 1994/95 har ytterligare medel anvisats (prop. 1993/94:100 bil. 4, bet. 1993/94:UU16, rskr. 1993/94:215, prop. 1993/94:100 bil. 13, prop. 1993/94:100 bil. 15, bet. 1993/94:JoU15, rskr. 1993/94:209).

1	Inledning	3
1.1	Utgångspunkter för biståndet	3
1.2	Det internationella samarbetet	5
2	Åtgärdsprogrammet för Östersjön	8
2.1	Förvaltningsstöd	10
2.2	Kunskapsöverföring, jordbruksområdet	12
2.3	Investeringar i avloppsreningsanläggningar	13
2.4	Naturvårdsplaner för kustlaguner och våtmarker	14
3	Energieffektivisering och satsning på förnybar energi m.m.	14
3.1	Trafik	14
3.2	Energi	15
4	Kärnsäkerhet och strålskydd	20
4.1	Kärnsäkerhet	20
4.2	Strålskydd	23
5	Kunskapsöverföring och tekniskt bistånd	24
5.1	Statens naturvårdsverk	25
5.2	BITS	25
5.3	SIDA	27
6	Annan finansiering av miljöinsatser i Östeuropa	27
6.1	NEFCO och de internationella finansierings- instituten	28
6.2	Övriga nordiska länder	29
7	Sammanfattning	29

Bilaga

1.1 Utgångspunkter för biståndet

Förutsättningarna för miljöförbättringar i Central- och Östeuropa har förändrats markant i och med övergången till demokrati och marknads ekonomi. En av de fyra målsättningarna för det svenska samarbetet med Central- och Östeuropa är att stödja åtgärder för att förbättra miljön. Miljöproblemen är i vissa områden mycket stora. Hälsoproblem, som följer av föroreningarna, dominerar inom traditionella industriregioner. Stora landområden är att betrakta som ekologiska katastrofområden. De gränsöverskridande föroreningarna, främst till luft och hav är av betydelse för många länder. Åtgärder i Central- och Östeuropa måste riktas såväl mot lokala hälsorelaterade miljöproblem som mot gränsöverskridande föroreningar. De flesta länder i Central- och Östeuropa har skrivit på de internationella miljöavtal som reglerar utsläpp till luft och vatten av vissa föroreande ämnen som t.ex. svavel, kväveoxider och närsalter. Genom att åtgärda dessa utsläpp kommer man normalt också åt andra utsläpp av mer lokal karaktär. Även sanering av markområden behöver göras.

Sverige och andra givarländer kan aldrig tillgodose de stora behov som finns i Central- och Östeuropa. De största insatserna måste göras av länderna själva. Övergången till marknadsekonomi stimulerar ett mer effektivt resursutnyttjande och ett demokratiskt styrelseskick möjliggör en aktiv miljöopinion. En väl fungerande marknadsekonomi kräver att vissa spelregler fastställs. Fungerande administrationer, lagstiftning och planeringsinstrument anpassade till den nya situationen saknas. Det nationella kreditutrymmet är mycket begränsat för lågavkastande infrastrukturinvesteringar av den typ många miljöinsatser utgör. Den kommunala ekonomin och administrationen fungerar dåligt. Det finns ingen eller begränsad erfarenhet av marknadsmässig prissättning av kommunala tjänster som sophantering, vatten och avlopp liksom energi. Det har mot denna bakgrund varit viktigt att ett tidigt stöd riktats mot kompetensuppbyggnad, institutionsstärkande åtgärder och lagstiftning. Härvid är stöd till förebyggande insatser av stor betydelse. Denna typ av insatser utgör dessutom ett viktigt komplement till de investeringar som genomförs bl.a. i de internationella finansiella institutionernas regi. Tillgången på medel för institutionsuppbyggnad och andra former av kunskapsöverföring är ofta en begränsande faktor i dessa sammanhang. Genom att den administrativa kapaciteten stärks förbättras dessutom mottagarländernas förutsättningar att genomföra viktiga miljöinvesteringar.

Förutsättningarna börjar nu skapas för att ge finansiellt stöd också till investeringar.

Länderna i Sveriges närområde prioriteras i det bilaterala samarbetet där både miljöeffekterna och själva etableringen av samarbete gagnar såväl mottagarland som svenska intressen.

Regeringen skapade genom omläggningen av energibeskattningen hösten 1992 (prop. 1991/92:150 bil. I:12, bet. 1991/92:JoU24, rskr. 1991/92:355) helt nya förutsättningar för stödet till Öst- och Central-europa. Till skillnad från tidigare fick nu en stor del av miljöinsatserna redovisas på egna anslagsposter. Det innebar en kraftig utökning av resurserna vilket har möjliggjort konkreta och framgångsrika miljöförbättrande åtgärder. Tidigare fanns det inte medel anslagna till konkreta miljöinvesteringar, utan de insatser som gjorts utgjordes huvudsakligen av kunskapsöverföring. Beslutet hösten 1992 blev därmed startskott för mer omfattande miljöinsatser i Östersjöområdet. Tack vare ett skyndsamt programarbete från myndigheternas sida har stödinsatser snabbt kunnat komma igång. Det gäller såväl Statens kärnkraftsinspektion, SKI, och Statens strålskyddsinstitut, SSI, som Närings- och teknikutvecklingsverket, NUTEK. Inom ramen för Åtgärdsprogrammet för Östersjön fanns vid denna tidpunkt mellan länderna överenskomna prioriteringar som kunnat bli utgångspunkten för olika former av kunskapsöverföring och förberedelser för mer långsiktiga investeringar. Utöver Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete, BITS, med sin roll inom det tekniska biståndet har fackmyndigheterna utnyttjats för att genomföra väl definierade program. Det gäller SSI vad avser strålskydd, SKI för kärnsäkerhet och NUTEK för energirelaterade åtgärder. Naturvårdsverket, SNV, har fått ansvar för kunskapsöverföring inom ramen för bl.a. Östersjöprogrammet. Lantbruksuniversitet, SLU, anvisades sina medel i ett senare skede och har ägnat viss tid under det senaste året att bygga upp ett stödprogram vad gäller att minska jordbrukets miljöpåverkan i Estland, Lettland, Litauen, Polen och Ryssland. Redan nu går det att påvisa utsläppsminskningar tack vare de svenska miljöinsatserna. NUTEK:s konvertering av fossilbränsleeldade anläggningar har lett till minskade utsläpp. NUTEK:s insatser redovisas i avsnitt 3.2. Senast under hösten väntas regeringen kunna fatta beslut om omfattande satsningar på avloppsrening i Baltikum.

I avsnitt 2 beskrivs det s.k. Östersjöprogrammet. Till sin karaktär är detta ett gemensamt program som avser insatser i såväl öst- som västländer för att återställa Östersjöns ekologiska balans. Inom ramen för detta program har länderna gemensamt och i samverkan med de internationella finansieringsbankerna, främst Världsbanken (IBRD) och Europeiska utvecklingsbanken (EBRD), prioriterat ett antal åtgärdsobjekt. Många av dessa är investeringsobjekt, t.ex. kommunala avloppsreningsverk. I och med att länderna ställt sig bakom prioriteringarna underlättas beredningen av objekten och arbetet med att realisera investeringarna kan påskyndas.

I Östersjöprogrammet har åtgärdsobjekten valts ut med hänsyn till deras skadeverkningar på miljön och de miljöförbättringar som skulle komma tillstånd om de åtgärdades. Kostnadseffektiviteten liksom det mottagande landets prioriteringar spelar därvid en stor roll inte bara inom Östersjöprogrammet utan mer generellt då det gäller olika projekt.

Energisektorn bidrar starkt till miljöförstöring i Central- och Östeuropa. Den stora kolanvändningen är en allvarlig källa till farliga utsläpp till luft. Reningsutrustning saknas i de flesta fall. Effektiviteten är låg både vad gäller energiproduktion, distribution och energianvändning. I många länder är beroendet av utländska fossila bränslen stort. Det gäller t.ex. i Baltikum. På grund av det allvarliga energiförsörjningsläget kan inte dåliga kärnkraftverk avvecklas i den takt som vore önskvärt ur säkerhetssynpunkt. Sverige har bl.a. av dessa skäl valt att göra insatser inom energiområdet som riktas mot energieffektivisering och utbyte av importerade fossila bränslen till lokala biobränslen. Sådana insatser blir också kostnadseffektiva åtgärder för att begränsa klimatförändringar genom minskade koldioxidutsläpp.

En annan utgångspunkt mot denna bakgrund har också varit att förstärka kompetensen och möjligheterna att vidta säkerhetskänsliga åtgärder i de kärnreaktorer i vårt närområde som är av samma typ som Tjernobyli, s.k. RBMK-reaktorer. Sådana förekommer exempelvis i Ignalina i Litauen.

Svenska insatser för att förbättra miljön i Central- och Östeuropa finansieras från anslag från Utrikesdepartementet, Kommunikationsdepartementet, Näringsdepartementet och Miljö- och naturresursdepartementet. Medel från Utrikesdepartementet kanaliseras främst via Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete, BITS, till tekniskt bistånd och kunskapsöverföring. Medel från Näringsdepartementet kanaliseras via Närings- och teknikutvecklingsverket, NUTEK. Miljö- och naturresursdepartementets medel disponeras av Naturvårdsverket, Strålskyddsinstitutet, Kärnkraftsinspektionen samt Lantbruksuniversitet, SLU. Härutöver disponerar Kommunikationsdepartementet medel för engångsinsatser inom trafikområdet i Central- och Östeuropa.

I miljöbistånd inkluderas insatser för kärnsäkerhet och strålskydd samt stora delar av insatserna på fastighetsdata- och lantmäteriområdet.

Projekt med anknytning till miljö och energi utgör drygt 20 % av alla bilaterala insatser som finansieras ur Utrikesdepartementets budget för samarbete med Central- och Östeuropa. Därtill kommer nära 15 % som avser samarbete på kärnsäkerhets- och strålskyddsområdena.

Hela samarbetet med Central- och Östeuropa är föremål för utvärdering av Sekretariatet för analys av utvecklingssamarbete (SAU). Studiens syfte är att analysera ändamålsenligheten av och effektiviteten i samarbetet. Slutrapporten kommer att presenteras i december 1994. Delstudierna kommer att redovisas under hösten 1994. En av dessa delstudier handlar om miljöbiståndet. Denna skrivelse innehåller inte någon utvärdering av stödet.

I *bilaga* till denna skrivelse redovisas beslutade åtgärder.

Det internationella mellanstatliga miljösamarbetet med permanenta internationella fora för att på mellanstatlig nivå söka bemästra de stora gränsöverskridande utsläppen startade omkring år 1970. Flera av de under 1970-talet tillkomna överenskommelserna fick karaktär av ramkonventioner som under 1980-talet utvecklades till mer bindande åtaganden om kvantitativa åtgärder i syfte att minska belastningen på ekosystemen. Det internationella samarbetet och överenskommelserna är i många fall nödvändiga för att skapa förutsättningar för Sverige att uppnå sina nationella miljömål om hållbar utveckling och kritiska belastningsgränser. Det gäller t.ex. försurningen av mark och övergödningen av våra angränsande havsområden. Nedan redovisas det internationella samarbete som har relevans för miljöbiståndet till Central- och Östeuropa.

Processen med "*Environment for Europe*", EFE, inleddes i samband med ett miljöministermöte i Dôbris i dåvarande Tjeckoslovakien år 1991. I april 1993 hölls en ministerkonferens i Luzern där principerna för miljöaktionsprogrammet för Central- och Östeuropa, EAP (Environment Action Programme), antogs.

Sverige har aktivt verkat för att åtgärdsprogrammet för Östersjön skall utgöra ett viktigt underlag för EAP och uppmärksammas i det europeiska sammanhanget. EAP kommer att följas upp vid en ministerkonferens i Sofia år 1995. EFE kommer att spela en central roll i detta arbete.

Aktionsprogrammet behandlar integreringen av miljöfrågor i ländernas politik samt sätter kriterier för prioritering av miljöinvesteringar. För att underlätta genomförandet av programmet etablerades två fora vid Luzernmötet. En arbetsgrupp för att främja miljöinsatser i samband med ekonomiska och politiska reformer hanterar kunskapsöverföring för olika ändamål och "Project Preparation Committee (PPC)" som skall underlätta samordning av miljöprojekt mellan bilaterala givare samt mellan bilaterala givare och internationella finansieringsinstitut.

För att återställa Östersjön i ekologisk balans har Sverige och länderna runt Östersjön år 1974 anslutit sig till *Helsingforskonventionen*. Konventionen omfattar bl.a. reglering av båttrafikens miljöpåverkan, förbud mot utsläpp av vissa ämnen, förbud mot dumpning samt skyldighet att tillämpa bästa tillgängliga teknik och bästa miljöpraxis för landbaserade källor. Konventionen har reviderats 1992. Arbetet inom Helsingforskonventionen sker inom en särskild kommission, HELCOM. Inom HELCOM pågår arbete med att utveckla och precisera regleringar för utsläpp till Östersjön. Dessa kan sedan antas av länderna i form av rekommendationer. För att påskynda arbetet med Östersjöns rening har länderna gemensamt arbetat fram och ställt sig bakom ett åtgärdsprogram för Östersjön. I åtgärdsprogrammet identifieras 132 konkreta utsläppskällor i länderna runt Östersjön. Dessa är de objekt som man gemensamt enats om bör åtgärdas först. Härutöver tar programmet upp de insatser i form av kunskapsöverföring, regleringar och institutionsbyggande som behövs framför allt i länderna i Central- och Östeuropa.

Vid en ministerkonferens i Karlskrona år 1992 inleddes arbetet med *Östersjövisionen 2010*, "Visions and Strategies for the Baltic Sea Region 2010". Östersjövisionen syftar till att lyfta fram de industriella, kulturella och naturgeografiska resurser som Östersjöområdet sammantaget förfogar över samt hur ett intensifierat samarbete främst inom fysisk planering kan bidra till en hållbar utveckling i regionen.

På kärnsäkerhets- och strålskyddsområdet inleddes ett samarbete med de baltiska länderna och Ryssland budgetåret 1991/92. Kärnsäkerhetsinsatserna har koncentrerats till samarbetet med säkerhetsmyndigheter och till kortsiktiga säkerhetshöjande åtgärder vid reaktorer i Sveriges närhet med tyngdpunkt lagd på myndigheterna i Litauen och kärnkraftverket i Ignalina. Strålskyddssamarbetet har främst koncentrerats till att stärka myndighetsarbetet, att bygga upp radiologisk mätkompetens, att bygga upp en beredskap för radiologiska olyckor och till hantering och förvaring av radioaktivt avfall. Samarbetet har hittills främst koncentrerats till de baltiska länderna. Kärnsäkerhets- och strålskyddssamarbetet samordnas såväl på nordisk bas som inom ramen för Internationella atomenergiorganet (IAEA) som inom G-24, vilket består av de 24 OECD-länderna samt EU:s Östeuropaprogram inom området. Sverige bidrar också till den multilaterala kärnsäkerhetsfond som upprättats inom ramen för Europeiska utvecklingsbankens (EBRD), verksamhet.

Transportministrarna i Östersjöregionen inledde år 1992 ett samarbete om trafik, miljö, infrastruktur och trafiksäkerhet "*Baltic Sea Conference of Ministers of Transport*". Sverige har ansvaret för en arbetsgrupp om trafik och miljöfrågor. Två andra arbetsgrupper har arbetat parallellt. En grupp om infrastruktur och en grupp om trafiksäkerhet. Uppgiften för arbetsgruppen om trafik och miljö har varit att ta fram underlag om trafik och miljö i Östersjöregionen och att föreslå gemensamma åtgärder utifrån vilka regeringarna kan gå vidare i ett framtida samarbete. Utgångspunkterna har varit att beskriva de miljöproblem som är förknippade med transporter, beskriva den internationella och nationella lagstiftningen och konventioner samt beskriva vilka medel som är nödvändiga för att uppnå ett miljöanpassat transportsystem.

Inom det *nordiska samarbetet* har vissa medel använts för miljöinsatser i Östeuropa. De nordiska miljöministrarna och finansministrarna avser mötas den 6 juni för att vidare diskutera möjligheten att samordna finansieringen av de fortsatta nordiska insatserna för att motverka miljöproblemen inklusive kärnsäkerhet och strålskydd i Östersjö- och Barentsregionen. Härutöver finns det nordiska miljöfinansieringsbolaget NEFCO vars uppgift är att i Nordens närområden underlätta genomförandet av miljöprojekt som bygger på samarbete på företagsnivå och som ger positiva miljöeffekter inom Norden. Samarbetet grundas oftast på samföretag s.k. joint ventures.

Klimatkonventionen undertecknades i samband med FN:s konferens om miljö- och utveckling i Rio de Janeiro i juni 1992. Klimatförändringar är ett globalt problem som kräver samverkan mellan alla nationer för att komma närmare en lösning. De industrialiserade länderna svarar för närvarande för mer än 75 % av de globala koldioxidutsläppen.

Möjligheten att vidta åtgärder för att minska koldioxidutsläppen varierar emellertid kraftigt mellan olika länder. Koldioxidutsläppen per capita från energisektorn i Central- och Östeuropa är mer än dubbelt så höga som i Sverige. Marginalkostnaderna för åtgärder i Östeuropa ligger också på en betydligt lägre nivå än i Sverige. Klimatkonventionen innehåller vissa grundläggande bestämmelser om s.k. gemensamt genomförande, vilket syftar till att utforma åtgärder på ett kostnadseffektivt sätt. Den närmare utformningen av reglerna om gemensamt genomförande kommer att behandlas inom ramen för arbetet med klimatkonventionen. Hit hör bl.a. frågan om utsläppsminskningar som finansierats av ett land skall kunna bytas ut mot åtgärder i det egna landet. Flera projekt har påbörjats runt om i världen för att vinna erfarenheter, som kan läggas till grund för mer detaljerade och operativa regler för gemensamt genomförande. Även den *biologiska mångfaldskonventionen* undertecknades i anslutning till FN:s konferens om miljö och utveckling år 1992. Konventionen har trätt i kraft och ett första partsmöte kommer att äga rum i december 1994.

Konventionen om långväga gränsöverskridande föroreningar, LRTAP, utarbetades av FN:s ekonomiska kommission för Europa år 1979. Konventionen trädde i kraft 1993. Konventionens syfte är att begränsa och så långt möjligt gradvis förhindra gränsöverskridande luftföroreningar. Konventionen innehåller bestämmelser om informationsutbyte, forskning och övervakning. Under konventionen finns för närvarande protokoll som reglerar parternas åtaganden vad gäller utsläppsbegränsningar av svaveldioxid, kväveoxider och flyktiga organiska ämnen (VOC).

Svavelprotokollet har nyligen reviderats. Det nya protokollet innebär att man utgått från kritiska belastningsgränser och kostnadseffektiviteten av åtgärder då man utformat parternas åtaganden. Protokollet innehåller inga finansiella mekanismer men möjligheten till s.k. gemensamt genomförande finns. Kriterier för gemensamt genomförande kommer att utarbetas senare av den beslutade styrelsen.

De *internationella finansiella institutionerna*, framför allt Världsbanken (IBRD) och Europeiska utvecklingsbanken (EBRD) spelar genom sin utlåning en viktig roll när det gäller miljön inom närområdet. Med tanke på institutionernas ledande ställning i samordningen av det internationella stödet och de stora administrativa resurser som de förfogar över är det naturligt att utnyttja de möjligheter till samfinansiering som erbjuds. Sådan samfinansiering kan i vissa fall innebära att projektberedningen tar längre tid än vid rent bilaterala insatser. Detta uppvägs dock mer än väl av den större volym som en gemensam insats ger. Den omfattande granskningsprocess som bankernas projekt genomgår, bl.a. i form av miljökonsekvens-beskrivningar, innebär dessutom ökade förutsättningar för att projekten långsiktigt ger positiva resultat. Samfinansiering ger därutöver konkreta möjligheter att påverka institutionernas interna låneplanering.

Regeringen anser att det är viktigt att stödja de svenska ideella miljöorganisationernas europeiska samarbete inklusive Östeuropa. 2 miljoner kronor per år har anslagits till detta ändamål via Miljö- och naturresursdepartementet.

Om Sveriges EU-avtal undertecknas kommer det att vara möjligt att som observatör delta i unionens olika möten, vilket i första hand är aktuellt för programmen PHARE (för Centraleuropa och Baltikum) och TACIS (för OSS-staterna).

Regeringen avser att under interimfasen närmare analysera och kartlägga hur ett eventuellt medlemskap i EU inverkar på det svenska miljösamarbetets innehåll och utformning.

2 Åtgärdsprogrammet för Östersjön

De största insatserna vad gäller miljöbistånd går till åtgärdsprogrammet för Östersjön.

Inom ramen för HELCOM (Helsingforskommissionen) har ett åtgärdsprogram för Östersjön tagits fram gemensamt av alla länder i tillrinningsområdet i nära samarbete med Världsbanken, Europeiska utvecklingsbanken, Europeiska investeringsbanken och Nordiska investeringsbanken. Sverige var tillsammans med Polen initiativtagare till statsministerkonferensen i Ronneby år 1990 som resulterade i beslut om att ta fram ett åtgärdsprogram för Östersjön. Genomförandet av programmet samordnas inom en kommitté inom HELCOM (PITF, Programme Implementation Task Force).

I programmet beskrivs vilka åtgärder som bör vidtas under kommande 20-årsperiod för att återställa Östersjöns ekologiska balans. Utöver de 132 konkreta utsläppskällor som identifierats beskriver programmet också behoven av lagar och regleringar, miljömedvetenhet och utbildning hos befolkningen samt kunskapsöverföring inom bl.a. dessa områden till länderna i öst. Utsläppskällorna som tas upp i programmet är de objekt som bedöms behöva åtgärdas först. Utsläppskällorna består framför allt av reningsverk, industrier och jordbruk.

Miljöeffekter av programmet

När de i programmet utpekade utsläppskällorna har åtgärdats beräknas, enligt HELCOM-PITF Annual Report 1993, att de årliga utsläppen av kväve och fosfor minska, från de källor där beräkningar kunnat göras, med 74 000 ton respektive 16 000 ton. Utsläppen av BOD₅, dvs. syreförbrukande ämnen i form av olika organiska avfallsrester som det tar 5 dagar för vattnet att bryta ner, beräknas minska med 500 000 ton årligen. Utsläppsreduktionen från jordbruket har inte kunnat beräknas annat än för Sverige. Samtliga länder har dock åtagit sig att minska utsläppen av närsalter i storleksordningen 50 % till 1995.

De totala kostnaderna för programmet har beräknats till 18 miljarder ECU, (ca 150 miljarder kronor) där ca hälften är kostnader för att åtgärda utsläppskällorna och resten en uppskattning av kostnaden för kunskapsuppbyggnad, stärkande av institutionella åtgärder samt ökad miljökunskap. Kostnaderna är framför allt hänförliga till insatser i de baltiska länderna, Polen och Ryssland samt forna Östtyskland. Största delen av kostnaderna är lokala kostnader dvs. sådana som betalas med inhemska medel. Av programmets totala kostnader för investeringar har hittills 2,78 miljarder ECU avsatts. Ca 1,5 miljarder ECU avser lokala insatser i västländerna. Sverige har hittills bidragit med 250 miljoner kronor i finansiellt stöd till insatser inom åtgärdsprogrammet till länderna i Central- och Östeuropa. För budgetåret 1994/95 har riksdagen beslutat om ytterligare 126,3 miljoner kronor till programmet samt 10 miljoner kronor i bilateralt förvaltningsstöd och kunskapsöverföring där övervägande del går till programmet.

Programmets komponenter

- Förvaltningsstöd (miljöpolitik, lagar och regleringar)
- Kunskapsöverföring
- Investeringar i infrastruktur dvs. såväl punktkällor i form av utsläpp från reningsverk och djurfarmer som läckage från jordbruket
- Naturvårdsplaner för kustlaguner och våtmarker
- Tillämpad forskning
- Ökad miljömedvetenhet och miljöutbildning

Inom kommittén för programmets genomförande, PITF, har man fastställt samordningsansvar, s.k. lead party-ansvar, för de olika delarna av programmet. Sverige har fått särskilt ansvar för att följa och samordna insatser som görs på avloppsreningsområdet. Finland har motsvarande ansvar för industrisatser, Tyskland och Polen delar på jordbruksområdet och Tyskland ansvarar också för förvaltningsstöd och kunskapsöverföring tillsammans med ICLEI (International Environmental Agency for Local Governments) och UBC (Union of Baltic Cities). WWF (World Wide Fund For Nature) har det samordnande ansvaret för naturvårdsplaner etc. CCB (Coalition Clean Baltic) samordnar insatser för ökad miljömedvetenhet och miljöutbildning.

I mars 1993 hölls en resursmobiliseringskonferens i Gdansk i Polen där framför allt de bilaterala insatserna med finansiellt stöd till länderna i öst, samt de internationella finansieringsinstitutens (Världsbanken, Europeiska investeringsbanken, Europeiska utvecklingsbanken och Nordiska investeringbanken) pågående arbete med genomförandet av åtgärdsprogrammet redovisades. Vid konferensen antog ministrarna en deklARATION där bl.a. länderna runt Östersjön rekommenderas att använda avgifter för bl.a. miljöskadliga utsläpp. Vidare skall enligt deklARATIONEN alla tänkbara finansieringslösningar användas på effektivast

möjliga sätt och gåvor och annat finansiellt stöd skall ställas till förfogande för projektförberedelser.

Skr. 1993/94:252

2.1 Förvaltningsstöd

Budgetåren 1992/93 och 1993/94 (prop. 1992/93:99 bet. 1992/93:JoU11, rskr. 1992/93:138 och prop. 1992/93:179 bet. 1992/93:JoU19, rskr. 1992/93:361) disponerar Statens naturvårdsverk totalt 14 miljoner kronor för bilateralt förvaltningsstöd och kunskapsöverföring där den huvudsakliga användningen skall vara till projekt som är relevanta för åtgärdsprogrammet. Bilaterala kontakter och samarbete mellan myndigheter och institutioner i Sverige och östländerna förekommer sedan tidigare. Många svenska kommuner, som har vänortsavtal eller på annat sätt bedriver samarbete med städer på andra sidan Östersjön har redovisat sina möjligheter att bidra till miljö-samarbetet genom olika utbytesprogram och projekt med sina vänorter. Konkreta samarbetsförslag finns inom en rad områden såsom dricks-vattenförsörjning, avloppsvattenrening, avfallshantering, värmeför-sörjning m.m.

Naturvårdsverkets stöd kompletterar det stöd som ges genom Beredningen för internationellt tekniskt ekonomiskt samarbete, BITS. Den huvudsakliga skillnaden är att Naturvårdsverket kan ge stöd i direktkontakt med myndigheter i mottagarlandet. Det behöver således inte kanaliseras genom landets regering.

Svenska myndigheter, som har en lång och bred erfarenhet av miljöarbete, har goda förutsättningar att kunna göra en betydande insats vad gäller kunskapsöverföring och förvaltningsstöd.

Förvaltningsstöd förutsätter en ömsesidig kommunikation. Detta är relativt oproblematiskt så länge det gäller miljöpolitikens naturvetenskapliga frågeställningar men blir betydligt mera komplicerat när det gäller miljöpolitikens institutionella frågeställningar. Orsakerna ligger i de historiska skillnaderna beträffande lagstiftning och förvaltningsuppbyggnad. Även kapaciteten att ta emot förvaltningsstöd varierar mellan mottagarländerna. Det är viktigt att biståndet inte formas så att de framväxande marknadsekonomierna fastnar i biståndsfällan.

Naturvårdsverket har inlett följande samarbete:

VA-strategier: Verket organiserade våren 1993 ett veckoseminarium för polska deltagare om hur den svenska miljölagstiftningen tillämpas på utbyggnaden av reningsverk med tyngdpunkten i samspelet mellan ramlagstiftning och myndighetstillämpning. Seminariet följs nu upp.

Miljöfarligt avfall: Diskussioner har inletts med de lettiska, litauiska och estniska miljöministerierna (eller motsvarande) om en kartläggning av PCB i de baltiska kraftsystem. Det polska miljöministeriet har uttryckt önskemål om en utbildning i avfallshantering på kommunal nivå.

Naturvård: En överenskommelse har nåtts med det lettiska ministeriet om ett omfattande samarbete inom naturvården som ett led i en lettisk "National Environment Action Plan" i anslutning till Dobris-Luzern-Sofia-processen. Ett naturvårdsprojekt drivs också i Estland i

den s.k. Matsalu-bukten. Naturvård finns också med som ett tänkbart samarbetsområde med Ryssland i Novgorod- och Pskov-regionerna.

Miljöövervakning och tillsyn: En preliminär överenskommelse har ingåtts med det polska miljöministeriet om stöd till ackreditering efter västeuropeisk standard av ett antal regionala miljölaboratorier. Förslag finns att laboratorierna i Katowice och Tarnow skall ackrediteras. Diskussioner har förts med de estniska, lettiska och litauiska miljöministerierna om samma uppgift. Målet är att alla fyra länderna skall ha ackrediterade laboratorier.

Förvaltningsuppgifter: En särskild överenskommelse har nåtts med det estniska ministeriet om tre olika förvaltningsuppgifter. Vidare planeras utbildning om svensk miljöpolitik och om det svenska systemet för tillståndsgivning och kontroll för såväl Estland som Litauen.

Vänortssamarbete m.m.: Samarbete mellan sju kommunförbund i södra Sverige och motsvarande organisationer i norra Polen har stötts av BITS. De motsvarande länsstyrelserna har i flera fall haft kontakter med motsvarande vojevodskap. Detta samarbete innehåller också en miljökomponent. Naturvårdsverket anser att denna komponent är så viktig i ett samlat miljöpolitiskt perspektiv att den bör få en särskild uppmärksamhet och vill försöka utveckla regionala nätverk avseende myndighetsutövningen kring vattenskydds- och avfallsfrågor.

För budgetåret 1994/95 har totalt 10 miljoner kronor beslutats av riksdagen (prop. 1993/94:100 bil. 15, bet. 1993/94:JoU15, rskr. 1993/94:209) för fortsatt förvaltningsstöd och kunskapsöverföring där övervägande del skall användas för insatser inom ramen för åtgärdsprogrammet.

2.2 Kunskapsöverföring, jordbruksområdet

För miljöinsatser på jordbruksområdet har 25 miljoner kronor anvisats till insatser i Estland, Lettland, Litauen, Polen och Ryssland (prop. 1992/93:99, bet. 1992/93:JoU11, rskr. 1992/93:138). Ansvaret för medlens fördelning har tilldelats Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Projektet, som benämns Baltic Agricultural Run-off Action Program (BAAP), har inriktats mot demonstration, utbildning och rådgivning inom jordbruksområdet i syfte att sprida kunskaper om miljöanpassad jordbruksteknik, djurhållning och växtodling. En utgångspunkt för stödet är övergång från kolchoser till privata familj jordbruk. I första hand är floderna Oder och Vistula i Polen, Nemunas i Litauen aktuella för samarbete men även området kring Rigabukten samt S:t Petersburgs- och Kaliningradområdet är aktuella.

Målsättningen är att minska läckaget av växtnäring från jordbruket såväl till Östersjön som till lokala yt- och grundvattentäkter. Jordbrukets utsläpp spelar en viktig roll för eutrofieringen i Östersjön då 30-35 % av kväveutsläppen kommer från jordbruket och motsvarande andel för fosforutsläpp är 10 %.

Miljö- och jordbruksministerierna i mottagarländerna är samarbetsparter. I Ryssland sker samarbetet med regionala myndigheter i St Petersburg respektive Kaliningrad.

Som utgångspunkt för arbetet har använts den svenskfinsierade studie om föroreningar från jordbruket i Estland, Lettland och Litauen, som färdigställdes år 1993. Vidare har gjorts en sammanställning av andra internationellt finansierade projekt inom miljö- och jordbruksområdet i mottagarländerna.

I den preliminära anslagsfördelningen har ca 22,2 miljoner kronor hittills in-tecknats. Sex projekt i Baltikum och Polen har valts ut och har kostnadsberäknats till 17,2 miljoner kronor. För Ryssland har avsatts en ram om 5 miljoner kronor. Det förutsätts att den svenskfinsierade delen av dessa projekt kommer att vara avslutade senast 1997.

På grund av kraftigt höjda kostnader för produktionsmedlen och minskad livsmedelsproduktion i de aktuella länderna har användningen av mineralgödsel och bekämpningsmedel sjunkit till samma nivå som för femtio år sedan. Programmet inleds vid en lämplig tidpunkt då lantbrukarnas motivation har ökat betydligt för att hushålla med växt-näring och andra insatsmedel.

Beroende på de nämnda strukturella förändringarna är det troligt att Estland, Lettland och Litauen på kort sikt kommer att betydligt minska sina utsläpp av föroreningar från jordbruket. Men med en förbättrad ekonomi i livsmedelsproduktionen och ökad produktion finns risk för att utsläppsnivåerna på längre sikt kan komma att öka. I ett långsiktigt perspektiv kommer det att krävas ytterligare stödinsatser, framför allt inom rådgivnings- och utbildningsverksamhet, till lantbruket samt för uppbyggnad av regelverk för reglering av jordbrukets miljöfrågor.

2.3 Investeringar i avloppsreningsanläggningar

Insatser i avloppsreningsanläggningar bedöms vara en av de kostnads-effektivare åtgärderna för att förbättra Östersjöns miljö. För dessa projekt behövs ofta finansiellt stöd som komplement till annan finansiering. Stödet kan utgå såväl som lån som gåvomedel. Det avgörs utifrån det enskilda projektets förutsättningar. Även om ländernas system för avgiftsuttag av renings- och vattenavgifter börjar fungera, bl.a. med hjälp av den kunskapsöverföring som förmedlas, är dessa intäkter inte tillräckliga för både drift och de stora investeringar som krävs initialt. De fyra deltagande utvecklingsbankerna (Världsbanken, Europeiska utvecklingsbanken, Europeiska investeringsbanken och Nordiska investeringsbanken) bistår också med extern finansiering i form av lån.

I beslut (prop. 1992/93:99, bet. 1992/93:JoU11, rskr. 1992/93:138) avsattes 108 miljoner kronor till finansiellt stöd till en eller flera avloppsreningsanläggningar i de baltiska länderna. För akuta insatser och för hjälp med upprättande av finansiell plan vid avloppsreningsverket i Riga har Stockholm Vatten AB erhållit 5 miljoner kronor av dessa. Åtgärdsprogrammet innehåller ett flertal avloppsreningsanläggningar.

Det är viktigt att valet av anläggningar grundas på att mottagarlandet självt prioriterar valet av anläggning så att de ekonomiska åtagandena landet självt måste göra verkligen uppfylls. En förutsättning är också att det finansiella stödet används på ett kostnadseffektivt sätt. En särskild utredare (M 1993:10) har tillsatts för att föreslå vilken eller vilka anläggningar som bör komma i fråga. Utredaren har avgivit en delrapport och det slutliga förslaget skall lämnas till regeringen sommaren 1994. I delrapporten görs den preliminära bedömningen att stödet bör utgå till en anläggning i vardera baltiskt land i kombination med lån från de internationella finansieringsinstituten. Arbetet med att identifiera mottagare och utarbeta ett färdigt förslag för de svenska medlen är omfattande och tar längre tid än beräknat då huvudinriktningen är att det skall bli projekt som samfinansieras med något internationellt låneinstitut där en total renovering av reningsverk och avloppsledningar m.m. kan genomföras. En sådan samfinansiering ger i längden avsevärt större miljöeffekter och är mer kostnadseffektivt än enskilda svenska insatser. Mottagarländernas förändrade syn på objekten och deras möjlighet att avsätta medel utifrån de förändringar som skett sedan programmet upprättades har bidragit till den förlängda handläggningstiden.

Att ge stöd till projektförberedelser för miljöinvesteringar är angeläget då det är en del i investeringsprojekten som ofta är svåra att finansiera för länderna själva. Regeringen har avsatt ca 50 miljoner kronor av 1993/94 års medel för miljöinsatser i Östersjöregionen (prop. 1992/93:179, bet. 1992/93:JoU19, rskr. 1992/93:361) för stöd till i första hand projektförberedelser. Objekt som kan komma i fråga är sådana som väntas leda till investeringar. Stödet planeras att administreras av BITS och samordnas med Danmark och Finland.

Inför budgetåret 1994/95 har regeringen i prop. 1993/94:100 bil 15, (bet. 1993/94:JoU15, rskr. 1993/94:209) föreslagit stöd om ytterligare 126,3 miljoner kronor för finansiellt stöd till framförallt avloppsreningsanläggningar. Regeringen avser att ge BITS i uppdrag att ta fram förslag för storleksordningen 100 miljoner kronor till investeringar som företrädesvis skall ske genom samfinansiering med de multilaterala finansieringsinstitutionerna där de svenska medlen i form av gåva, mjuka lån etc. bidrar till att mobilisera annat kapital. De 100 miljoner kronorna kan därigenom ge möjlighet att genomföra projekt för mångdubbelt större belopp.

2.4 Naturvårdsplaner för kustlaguner och våtmarker

Sverige finansierar tillsammans med EU:s LIFE-program projekt som skall leda till att skötselplaner för kustlaguner och vikar i länderna i Central- och Östeuropa tas fram. Dessa planer är prioriterade insatser inom åtgärdsprogrammet och skall arbetas fram mellan berörda länder och experter från Integrated Coastal Zone Planning Management, ICZM. Den totala kostnaden är ca 4,5 miljoner kronor varav Sverige finansierar 600 000 kronor.

3 Energieffektivisering och satsning på förnybar energi m.m.

Skr. 1993/94:252

3.1 Trafik

Riksdagen har beslutat att inom ramen för samarbetet om trafik och miljö i Östersjöregionen, Baltic Sea Conference of Ministers of Transport, skall 15 miljoner kronor avsättas för finansiering av svenska punktinsatser i syfte att stärka kollektivtrafiken (prop. 1992/93:179, bet. 1992/93:JoU19, rskr. 1992/93:361) om åtgärder mot klimatpåverkan m.m.). Inom ramen för ovan nämnda konferens har tre arbetsgrupper arbetat. En med trafiksäkerhet, en med infrastruktur och en med trafik och miljö där Sverige har ansvaret.

Den ekonomiska utvecklingen i Östersjöregionen är beroende av ett väl fungerande transportsystem. Det finns ett stort behov av investeringar i vägar och modernisering och upprustning av järnvägsnätet. Bedömningen är att individernas behov av resor samt deras möjligheter att resa kommer att öka mycket snabbt, särskilt i de sydöstra länderna kring Östersjön. Samtidigt är osäkerheten stor om hur snabbt inkomsterna och den privata konsumtionen kommer att öka och hur kostnaderna för att resa med olika färdmedel kommer att utvecklas.

Förhållandena och förutsättningarna i de sydöstliga länderna kring Östersjön är sådana att en utbyggnad av kollektivtrafiken i dessa länder bör prioriteras. Ekonomierna präglas av brist på utländsk valuta och medborgarnas privatekonomiska situation är svår. Det finns ett stort behov av säkra och miljövänliga fordon. Detta gäller även kollektivtrafiken där också bristfälligt underhåll, ineffektivitet och höga driftkostnader samt omoderna tekniska system är akuta problem. Privatbilismens omfattning har varit mycket liten. De fordon som funnits har visat en mycket dålig miljömässig prestanda. En övergång till marknadsekonomi kommer att innebära ökad privatbilism, samtidigt som en introduktion av fordon med bättre miljömässig prestanda successivt kommer att ske. Rätt genomförd innebär en utbyggnad av kollektivtrafiken att energikonsumtionen och avgasutsläppen minskar.

Sammantaget konstaterar arbetsgruppen för trafik och miljö att det krävs flera olika åtgärder för att uppnå ett miljöanpassat transportsystem:

- bättre utnyttjande av befintlig teknik och teknisk utveckling,
- effektivare utnyttjande av existerande kapacitet i infrastrukturen,
- övergång till mer miljövänliga transportsätt och
- reducere av antalet transporter.

Arbetsgruppen konstaterade att på många platser där traditionella lösningar på trafikproblemen, framför allt vägbyggande, genomförts har de grundläggande trafikproblemen återkommit. Kapaciteten och framkomligheten i transportsystemet har minskat genom ökad trafik och strukturen har inte förändrats. Ett effektivt transportsystem kräver nya angreppssätt som i tillägg till teknik återspeglar miljö- och energifrågor samt sociala, organisatoriska och samhällsekonomiska aspekter.

Exempel på punktinsatser som kan ge omedelbar miljöeffekt:

- Materiellt bistånd
- Serviceprogram, utbildning, reservdelar m.m. Dessa insatser skall utformas så att de också kan avse befintliga fordon.

I syfte att på längre sikt stärka kollektivtrafiken i de baltiska länderna skall medel avsättas till en studie om anpassade kollektivtrafiksystem. Utöver frågor som drift, organisation och fordon finns det skäl att speciellt betona vikten av att utveckla lösningar som baseras på begränsade offentliga medel. Det finns flera exempel på lyckade försök i skilda europeiska städer där tonvikten har varit anpassning, till den socioekonomiska strukturen och till trafiksystemets egenskaper och tillgänglighet på kollektivtrafik, snarare än utbyggnad av dyra och tekniskt avancerade system.

3.2 Energi

Bakgrund

Energisystemen i Central- och Östeuropa uppvisar en rad brister av ekonomisk, teknisk och miljömässig karaktär. Energianvändningen har varit och är fortfarande mycket ineffektiv, vilket beror på att energiprodukterna tidigare under den planmässiga ekonomin inte åsattes några egentliga priser. Det tekniska underhållet av anläggningar och nät har varit undermåligt och mycket få åtgärder har hittills vidtagits för att minska föroreningsutsläppen.

De svenska satsningarna på energieffektiviseringar och minskade koldioxidutsläpp i Östeuropa har tillkommit både för att kortsiktigt underlätta energiförsörjningen i berörda länder och för att på ett kostnadseffektivt sätt bidra till att minska utsläppen av koldioxid.

Stödinsatserna till Östeuropa på detta område aktualiserades av regeringen i propositionen (prop. 1992/93:99, bet. 1992/93:JoU11, rskr. 1992/93:138) om vissa åtgärder inom klimatområdet och i Östersjöregionen. Riksdagen anvisade i samband med behandlingen av denna proposition 45 miljoner kronor på tilläggsbudget för budgetåret 1992/93 för att stödja ett miljöanpassat energisystem i Baltikum. Våren 1993 godkände riksdagen regeringens förslag om riktlinjer för den svenska klimatpolitiken (prop. 1992/93:179, bet. 1992/93:JoU19, rskr. 1992/93:361). En utgångspunkt för denna strategi är att klimatpolitiken måste utformas i ett internationellt perspektiv och i samarbete med jordens alla stater. De klimatpolitiska åtgärderna måste också utgå från högt ställda krav på kostnadseffektivitet. Rangordningen mellan åtgärderna bör enligt strategin bestämmas av deras effekt för att minska klimatpåverkan i förhållande till kostnaden.

Åtgärder som bidrar till energieffektivisering och ökat utnyttjande av förnybara energislag i Central- och Östeuropa bör ses som en viktig del av en svensk klimatstrategi för att minska koldioxidutsläpp. Riksdagen beslutade att för budgetåret 1993/94 anvisa 95 miljoner kronor för detta

program i samband med behandlingen av klimatpropositionen våren 1993. Skr. 1993/94:252

Regeringen har i årets budgetproposition (prop. 1993/94:100 bil. 13) föreslagit att 87,5 miljoner kronor anvisas för budgetåret 1994/95 för det fortsatta arbetet inom detta program.

Syftet med åtgärderna från svensk sida är främst att reducera koldioxidutsläppen från energisystemen i Baltikum och Östeuropa. För de mottagande länderna har emellertid stödet även andra positiva effekter bl.a. i form av minskat beroende av importerade bränslen och ökad sysselsättning i samband med uttag och bearbetning av de inhemska energiråvarorna. Stödet disponeras av Närings- och teknikutvecklingsverket, NUTEK.

Stödets ändamål och utformning

Programmets övergripande syfte är att minska klimatpåverkan genom energieffektiviseringsåtgärder och ett ökat utnyttjande av förnybara energislag i Baltikum och Östeuropa. De först genomförda projekten har gått ut på att konvertera fossileldade pannor så att de kan utnyttja tillgängliga inhemska biobränslen.

De svenska investeringsmedel som kan ställas till förfogande är små i förhållande till det investeringsbehov som finns inom energisystemen i Baltikum och Östeuropa. Insatserna i programmet har därför utformats med sikte på att åstadkomma en demonstrationseffekt, som resulterar i följdprojekt finansierade av nationella medel. Ett grundläggande krav har därför varit att projekten kan motiveras ekonomiskt med de förutsättningar som gäller i det mottagande landet. För att programmet skall ha den önskade demonstrationseffekten har det också varit angeläget att få till stånd ett snabbt genomförande av projekten och att undvika alltför stora projekt som kräver en komplicerad koordination eller längre period av förstudier och förprojektering.

NUTEK har vidare lagt stor vikt vid att tillämpa enkel och lönsam teknik för att åstadkomma en minskad användning av fossila bränslen. Byte till inhemska bränslen innebär att projekten kan ges en förhållandevis kort återbetalningstid mot bakgrund av prisskillnaderna mot importerade fossila bränslen. NUTEK har också eftersträvat tillförlitliga tekniska lösningar som fungerat väl i tidigare projekt.

De svenska medel som hittills ställs till förfogande genom NUTEK har gått till anläggningsägare i form av lån för installationer och som bidrag för teknisk assistans i projekterings- och byggnadsskedet. Räntevillkoren för lån har motsvarat de som tillämpas av Världsbanken. Detta innebär för närvarande en räntesats om ca 7-8 %. Amorteringstiden är på upp till tio år och med en inledande amorteringsfri period på upp till två år. Säkerhet för lånen krävs i form av inteckning i anläggningen eller en stadsgaranti.

Tre pannkonverteringsprojekt i vardera Estland, Lettland och Litauen har hittills slutförts. Dessa projekt har kunnat genomföras inom en sexmånadersperiod. Två har avsett konvertering från olja och ett konvertering från kol. De har en sammantagen investeringskostnad om ca 11 miljoner kronor, som väntas vara återbetald på 3-4 år, och ger följande förväntade resultat:

<u>Post</u>	<u>Värde</u>	<u>Specifikt värde</u>
Investering	11.000.000	
Energiproduktion (MWh/år)	75.000	150 kr/MWh
Kapacitet efter konvertering (kW)	15.000	750 kr/kW
Koldioxid reduktion (ton/år)	25.000	
Svavelreduktion (ton/år)	155	
Stoftreduktion (ton/år)	36	
Kväveoxid reduktion (ton/år)	21	
Inbesparat bränsle (kr/år)	2.720.000	

Ytterligare 16 konverteringsprojekt är under genomförande eller utvärdering.

I de baltiska länderna planerar NUTEK nu också projekt för att *effektivisera energianvändningen* i byggnader, dels i flerfamiljshus dels i offentliga byggnader som skolor och sjukhus. Den teknik som kommer att användas i dessa fall är isolering av tak, fönstertätning, förbättrad reglering av värmeförseln, förbättrad tappvarmvattendistribution, värmeväxling i undercentraler och mätning.

Ett tredje slag av projekt som kan komma ifråga är *reduktion av förluster i fjärrvärmedistribution* genom att installera undercentraler med värmeväxlare och isolering av begränsade fjärrvärmenät.

Även projekt inom elgenerering med kostnadseffektiva åtgärder som balansering av turbiner eller instrumentering för driftstyrning kan bli aktuella.

Det första pannkonverteringsprojektet följs upp med en utbildning och med ett kurs- och informationsmaterial.

NUTEK strävar efter att samverka med bl.a. centrala och regionala myndigheter i mottagarländerna med inriktning att finna lokala ansvariga partners, t.ex. kommuner eller energiföretag som levererar värme till bostäder eller byggnader. Efter en teknisk/ekonomisk värdering har lämpliga projektförslag valts ut. Utvalda projektförslag har sedan stämts av med berörda ministerier för att undvika att projekt genomförs som inte ligger i linje med den politiken i mottagarlandet. När projektet har startat är det anläggningsägaren som har ansvar för genomförandet. NUTEK ger konsultstöd när det gäller att formulera anbudsfrågan, utvärdering av anbud, upphandling, byggande, driftstart och anläggningsprov.

NUTEK har ett informellt informationsutbyte om projektförslag och pågående projekt med Världsbanken, Europeiska utvecklingsbanken och EU:s kontor i syfte att koordinera verksamheten. I samband med beslut om finansiering av konkreta projekt sker också informationsutbyte med Nordiska miljöfinansieringsbolaget, NEFCO, Swedecorp, BITS, Exportkreditnämnden, EKN m.fl.

Erfarenheter och slutsatser

Arbetet har följts av en oberoende utvärderingsgrupp med deltagare från de medverkande länderna. Gruppens medlemmar har haft som uppdrag att utvärdera och vidarebefordra erfarenheter från uppförandet av de första anläggningarna i Estland, Lettland och Litauen.

Projekten bygger på de lokala förhållandena samt på den lokala ambitionen att medverka i och driva projekt av detta slag. Utvärderingen av de tre första projekten har visat på behovet att utbilda och informera blivande partners för att uppnå ett så bra resultat som möjligt. Seminarian och kurser kommer därför att genomföras i anslutning till projekten och utbildningsmaterial på det lokala språket kommer att tas fram.

I samband med genomförandet av projekten har ett antal konkreta frågeställningar kunnat identifieras och lösas. Det gäller sådana frågor som avtal, ansvarsförbindelse, registrering av ansvarsförbindelse, firmatecknande m.m. I länderna finns liten erfarenhet av lånehantering och situationen påverkas i dagsläget fortfarande av oklara ägarstrukturer och ofullständig underbyggande lagstiftning.

Vid de genomförda investeringarna har orderbeloppen fördelat sig grovt räknat på två tredjedelar importerad utrustning och en tredjedel inhemsk produktion, främst byggnadsarbeten. Svensk tillverkningsindustri har visat sig vara konkurrenskraftig i internationell jämförelse för importerad utrustning. I samband med genomförandet av de enskilda projekten har initiativ tagits till produktions- eller affärssamarbete mellan svenska och lokala företag.

Den hittills genomförda verksamheten visar att det finns ett stort finansieringsbehov för energiinvesteringar i Östeuropa. Den svenska lånefinansieringen möjliggör därför genomförandet av projekt som annars skulle ha dröjt.

Efter en inledande fas med tyngdpunkten i de baltiska staterna kommer nu insatserna att utvidgas till andra central- och östeuropeiska områden bl.a. Polen och västra Ryssland.

Programmet kommer enligt NUTEK att inriktas mot projekt som normalt inte täcks in av andra internationella finansiärer som exempelvis Världsbanken och Europeiska utvecklingsbanken. De svenska projekten med sin mindre omfattning kan genomföras snabbt. Den här typen av projekt har också ett demonstrations- och utbildningsinnehåll för en bred grupp av mottagare. EU:s PHARE respektive TACIS-program har också en annan inriktning, mot bidrag för tekniskt stöd, men ej finansiering av mindre projekt.

Den pågående verksamheten har gett värdefulla insikter om klimat- och miljöpolitiska åtgärders ekonomi, genomförande och utsläppsbegränsningarnas varaktighet i de mottagande länderna. Detta kunnande bör ge Sverige en möjlighet att konstruktivt bidra till det fortsatta internationella samarbetet inom klimatområdet.

4 Kärnsäkerhet och strålskydd

4.1 Kärnsäkerhet

Alltsedan Tjernobylyolyckan år 1986 har säkerhetsnivån i framför allt de äldre sovjetiskbyggda kärnkraftverken i Östeuropa ifrågasatts. I och med östblockets upplösning i början av 1990-talet har flertalet östländer med denna typ av reaktorer sökt hjälp från väst med att förbättra säkerheten i kärnkraftverken och att få tillgång till västerländskt kunnande och teknik på energiområdet för att trygga en framtida säker elproduktion. De stater som främst avses är Bulgarien, Litauen, Rumänien, Ryssland, Slovakien, Tjeckien, Ukraina och Ungern.

Flera av dessa länder är fortfarande starkt beroende av kärnkraften för fortsatt tryggad elproduktion och i flera fall också för värmeproduktion. Samtidigt är det effektiva energiutnyttjandet i det tidigare östblocket betydligt sämre än i väst bl.a. till följd av föråldrad och eftersatt teknik på distributions- och användarsidan. Det tidigare planekonomiska systemet har heller inte främjat insatser för energieffektivisering och energihushållning vilket ytterligare försvårat den omställningsprocess som nu pågår.

Västs insatser för förbättrad kärnsäkerhet i öst har tagit fasta på dessa förhållanden. Vid G-7:s toppmöte i München sommaren 1992 lades principerna för kärnsäkerhetsstödet till Östeuropa och det forna Sovjetunionen fast genom följande utgångspunkter:

- alla aktiviteter skall avse fredliga syften och mottagarstaterna förväntas vara anslutna till icke-spridningsfördraget (NPT),
- ansvaret för kärnsäkerheten åvilar den som driver kärntechniska anläggningar,
- mottagarländerna skall tillskapa en lagstiftning som säkerställer en klar fördelning av ansvaret mellan den som driver kärntechniska anläggningar och de organ som skall utöva säkerhetstillsyn av verksamheten.

G-7 mötet lade fast fem områden för kärnsäkerhetssamarbete:

1. förbättrad säkerhet vid drift av kärnkraftverk
2. kortsiktiga tekniska förbättringar i äldre anläggningar baserade på säkerhetsanalyser, utgående från att anläggningar som inte kan upprustas till internationellt acceptabel säkerhetsnivå skall stängas så snart energisituationen så medger
3. förbättrad säkerhetstillsyn genom oberoende tillsynsorgan
4. utvärdering av energialternativ för att minska behovet av mindre säkra kärnkraftverk
5. uppgradering av säkerheten i nyare kärnkraftverk

Sverige har anslutit sig till G-7:s principer för kärnsäkerhetsstödet till Östeuropa. Även G-24:s arbete med samordning av bilaterala insatser för förbättrad kärnsäkerhet i öst utgår från dessa principer. G-24 arbetet tar i första hand fasta på områdena 1 - 3 där område 2 också blivit föremål för insatser inom den multilaterala kärnsäkerhetsfonden, NSA, (Nuclear Safety Account) under Europeiska utvecklingsbankens, administration. Område 4 och 5 behandlas huvudsakligen inom de internationella finansieringsinstitutionerna (Världsbanken, Europeiska utvecklingsbanken m.fl.).

Sverige verkade tillsammans med de övriga nordiska länderna aktivt för att upprätta NSA. Genom NSA har 1,2 miljarder kronor hittills mobiliserats för allmänt säkerhetshöjande insatser. Sverige har hittills bidragit med närmare 60 miljoner kronor till fonden.

Det svenska stödet och samarbetet riktas främst till Litauen. Programmet innebär dels ett stöd till den litauiska säkerhetsmyndigheten VATESI, dels säkerhetstekniska förbättringar av de två Ignalina-reaktorerna. Begränsat samarbete finns också med Ryssland framförallt genom samarbete inom EU:s Östeuropaprogram och inom ramen för nordisk koordinering av bilaterala projekt. Insatserna följer G-7:s och G-24:s principer och samordnas med insatser från andra länder och från Nuclear Safety Account. Stödet har omfattat 10 miljoner kronor budgetåret 1991/92; 65 miljoner kronor 1992/93 och 47 miljoner kronor 1993/94. Statens kärnkraftinspektion, SKI, är den myndighet som kanaliserar insatserna till Litauen och Ignalina. SKI har också upprättat

program för arbete med förbättrad kontroll av hantering av kärnämne i Kaszakistan, Ukraina och Vitryssland. Skr. 1993/94:252

Medel har anvisats i enlighet med prop. 1989/90:100 bil. 5, bet. 1989/90:UU15, rskr. 1989/90:223, prop. 1990/91:100 bil. 5, bet. 1990/91:UU15, rskr. 1990/91:242, prop. 1991/92:100 bil. 4, bet. 1991/92:UU16, rskr. 1991/92:233, prop. 1992/93:99, bet. 1992/93:JoU11, rskr. 1992/93:138, prop. 1992/93:179, bet. 1992/93:JoU19, rskr. 1992/93:361.

En väsentlig utgångspunkt för det svenska stödet är att Ignalinareaktorerna spelar en central roll i elförsörjningen i Litauen. Även Lettland och Vitryssland är till viss del beroende av elproduktionen från Ignalina. Reaktorerna beräknas därför behöva drivas under flera år framöver. En beräknad tidpunkt för avveckling av reaktorerna ligger ca 8 - 10 år fram i tiden. Efter den tidsperioden behövs en omfattande renovering av härdregionen, vilket det inte planeras för av den litauiska regeringen. Samtidigt beräknas en tidsperiod om 8 - 10 år behövas för att planera för Baltikums framtida energiförsörjning och att bygga och ta i drift anläggningar för produktion av ersättningsenergi.

Mot bakgrund av dessa förhållanden är målet för det svenska stödet till kärnkraftverket i Ignalina och till det litauiska kärnsäkerhetsprogrammet att så långt som möjligt minska sannolikheten för att en kärnkraftsolycka med stora radioaktiva utsläpp skall inträffa fram till avvecklingstidpunkten för anläggningen.

Samarbetet med Litauen sker inom tre områden; *Myndighetssamarbete*, inkluderande direkt erfarenhetsutbyte mellan Statens kärnkraftinspektion (SKI), Svensk Anläggningsprovning AB (SA) och den litauiska säkerhetsmyndigheten VATESI; *Industrisamarbete*, med deltagande från bl.a. ABB TRC, Vattenfall AB, Sydkraft AB och Studsvik AB; *Tekniska systemförbättringar*, med deltagande från bl.a. ABB Atom AB, Svensk kärnbränslehantering AB (SKB), Studsvik AB och Vattenfall AB.

Med de projekt som bas som det svensk-litauiska samarbetet initierat kunde styrelsen för Nuclear Safety Account i februari 1994 godkänna ett internationellt program för säkerhetsförbättringar i Ignalina till en total kostnad av 32 miljoner ECU. Beslutet utgår från ett åtagande från Litauens sida att inte driva reaktorerna längre än till den tidpunkt då omfattande härdrenoveringar krävs. Vidare bygger NSA:s beslut på förutsättningen att en fullständig säkerhetsstudie genomförs för båda reaktorerna före utgången av 1995 och att en reaktor stängs senast den 30 juni 1998 om säkerhetsförhållandena så kräver eller om elenergi-behovet kan tillgodoses på annat sätt vid den tidpunkten. Säkerhetsstudien och en granskning av denna ingår som stödprojekt till Litauen. NSA beslutade i april 1994 att avsätta ytterligare 7 miljoner ECU för att bekosta projektets genomförande. Det förutsätts i NSA:s beslut att det svenska programmet och andra bilaterala samarbetsprojekt skall anpassas till och komplettera de insatser som finansieras via NSA.

I det sammanhanget är det viktigt att understryka att de svenska och internationella satsningar som görs i de östeuropeiska kärnkraftverken inte avser att förlänga deras tekniska livstid utan syftar till att åstad-

komma en så säker driftssituation som möjligt under den överblickbara tid som dessa verk måste drivas på grund av energisituationen i berörda länder.

Parallellt med säkerhetsåtgärder i kärnkraftverken är det därför angeläget med såväl nationella som internationella insatser för att stödja öststaterna i planeringen och utvecklingen av en alternativ, säker och miljöanpassad energiproduktion och framför allt för att åstadkomma en effektivare och resurssnålare energianvändning. De svenska insatserna inom detta område redovisas under avsnitt 3.2.

Atomansvar

I anslutning till det svenska stödprogrammet för ökad kärnsäkerhet i Litauen och vid Ignalinaverket har frågan om reglering av de rättsliga förhållandena rörande skadeståndsansvar vid en kärnenergiolycka accentuerats. De svenska företag som involverats i stödprogrammet har deklarerat att man inte kan leverera teknisk utrustning till Ignalinaverket med mindre än att man friskrivs från skadeståndsansvar gentemot tredje man i händelse av en olycka i Ignalinaverket. Detta ställningstagande är bl.a. baserat på de förhållanden som råder i Västeuropa och övriga OECD länder där lagstiftat skadeståndsansvar åvilar innehavaren/operatören av en kärnteknisk anläggning. Genom svenskt initiativ bl.a. inom Internationella atomenergiorganet, IAEA, G-24 (OECD-länderna) och Nuclear Safety Account har ansvarsfrågan lyfts fram och det pågår för närvarande ett intensivt internationellt arbete med att få en så stor anslutning som möjligt till befintliga konventioner på området och att få berörda länder att införa relevant nationell lagstiftning.

Konventioner om atomansvar

I de västeuropeiska länderna bygger lagstiftningen om skadeståndsansvar gentemot tredje man vid en atomolycka på 1960 års Pariskonvention och 1963 års tilläggskonvention, den s.k. Brysselkonventionen. Konventionssystemet innebär bl.a. att skadeståndsansvaret gentemot tredje man strikt åvilar anläggningsinnehavaren/operatören av en kärnteknisk anläggning och att det endast kan utkrävas av denne. Konventionerna har ratificerats av de västeuropeiska OECD-länderna. En annan konvention, den s.k. Wienkonventionen om civilrättsligt ansvar för atomskada, som vilar på samma huvudprinciper som Pariskonventionen, är öppen för anslutning för alla stater. Ett särskilt protokoll, det s.k. Joint Protocol, rörande tillämpningen av Wien- och Pariskonventionerna om atomansvar länkar samman de båda konventionerna. Genom protokollet utvidgas det geografiska tillämpningsområdet för båda konventionerna. Härigenom kan fler skadelidande få ekonomisk ersättning enligt någon av konventionerna. Litauen och Estland har nyligen anslutit sig till Wienkonventionen och ytterligare några östländer överväger för närvarande anslutning.

Innan berörda östeuropeiska stater är anslutna till det internationella regelsystemet och har infört en nationell lagstiftning i enlighet med

konventionsreglerna kan företag som levererar utrustning till de aktuella kärnkraftverken riskera att ställas till ansvar för atomskada vid tillbud i anläggningen och särskilt vid skada för tredje man, vare sig de orsakat tillbudet eller ej. Flera av de större västliga kärnkraftföretagen har därför deklarerat att man inte är beredda att leverera utrustning eller delta i ingenjörsarbeten i östreaktorer förrän ansvarsfrågorna fått en acceptabel juridisk lösning.

För budgetåret 1994/95 har (prop. 1993/94:100 bil. 4 och bil. 15) regeringen föreslagit sammanlagt 73,5 miljoner kronor för kärnsäkerhetssamarbete.

4.2 Strålskydd

Även strålskyddssamarbetet går tillbaka till Tjernobylyolyckan år 1986 och de konsekvenser den fått för flertalet av de nu oberoende staterna i det forna Sovjetunionen. Till detta kommer att en hel del kärnteknisk och annan radiologisk verksamhet bedrivits i dessa stater under den tidigare regimen vilket i dag leder till stora problem bl.a. när det gäller omhändertagande och slutförvaring av kvarlämnat radioaktivt avfall. Medel har anvisats i enlighet med prop. 1989/90:100 bil. 5, bet. 1989/90:UU15, rskr. 1989/90:223, prop. 1990/91:100 bil. 5, bet. 1990/91:UU15, rskr. 1990/91:242, prop. 1991/92:100 bil. 4, bet. 1991/92:UU16, rskr. 1991/92:233, prop. 1992/93:99, bet. 1992/93:JoU11, rskr. 1992/93:138, prop. 1992/93:179, bet. 1992/93:JoU19, rskr. 1992/93:361.

Genom den tidigare centraliseringen av strålskyddskunnande, mätkapacitet och analysmöjligheter stod, i samband med upplösningen av Sovjetunionen, flera av de nya oberoende staterna utan de strålskyddsresurser som behövs för att göra oberoende bedömningar av strålningsmiljön på det egna territoriet och att vidta relevanta skyddsåtgärder.

Det svenska samarbetet på strålskyddsområdet har därför, i samråd med de berörda staterna, främst utformats för att hjälpa till med uppbyggnad av en effektiv strålskyddsorganisation och att assistera vid akuta strålskyddsproblem. De områden som därvid lyfts fram är hjälp med utbildning av personal, bidrag till mät- och analysutrustning, hjälp med utformning av beredskap mot radiologiska olyckor, avfallshantering och miljökontroll. Stödet har omfattat 5 miljoner kronor budgetåret 1991/92; 8 miljoner kronor 1992/93 och 12 miljoner kronor 1993/94. Statens strålskyddsinstitut, SSI, samordnar det svenska strålskyddssamarbetet med Östeuropa.

På strålskydds- och avfallsområdet är den internationella samordningen inte lika välutvecklad som inom kärnsäkerhetsområdet. Detta beror framför allt på att det är de omedelbara riskerna för olyckor i kärnkraftverk som har givits högsta prioritet i det internationella samarbetet. Det svenska strålskyddssamarbetet har därför i första hand kommit att samordnas med de övriga nordiska ländernas insatser i närområdet och med strålskyddsprogram som drivs genom Internationella Atomenergiorganet IAEA och EU.

Strålskyddssamarbetet har hittills bl.a. lett till förbättrat varnings-system för förhöjda strålningsnivåer runt Östersjön genom att automatiska mätstationer av liknande typ som finns i Sverige och i de övriga nordiska länderna har installerats i Estland, Lettland och Litauen. För närvarande förbereds en ökad satsning inom området omhändertagande och slutförvaring av radioaktivt avfall i Ryssland och de baltiska stater-na. Samordnade projekt mellan Sverige och några av de nordiska län-derna pågår redan i Estland, bl.a. i Sillamäe och i Paldiski.

För budgetåret 1993/94 har regeringen i prop. 1993/94:100 bil. 15 föreslagit 12,5 miljoner kronor för fortsatt strålskyddssamarbete.

5 Kunskapsöverföring och tekniskt bistånd

Medel för kunskapsöverföring under Miljö- och naturresursdepar-tements huvudtitel uppgår för budgetåren 1992/93-1993/94 till ca 40 miljoner kronor exkl. kärnsäkerhet och strålskydd.

Sedan budgetåret 1990/91 har Sverige ett särskilt samarbetsprogram för de tidigare socialistiska länderna i Central- och Östeuropa för att stödja den pågående liberaliseringsprocessen. Projekten var såväl kunskapsöverföring som bidrag till förstudier och utrustning avseende t.ex. vattenreningsverk. Redan hösten 1991 gjordes ett nytt treårspro-gram under Utrikesdepartementets huvudtitel, avseende 1 miljard kronor till östsamarbete per år. Inriktningen av stödet under pågående treårs-program har, på grundval av den utvärdering som gjordes av de första årens program inte ändrats i någon större utsträckning. Det nuvarande treårsprogrammet gäller för perioden 1992/93 - 1994/95. Huvuddelen är Sveriges samarbete med Central- och Östeuropa avser olika former av kunskapsöverföring i syfte att stödja den politiska och ekonomiska omvandlingsprocessen i dessa länder. Åtgärder för att bevara och förbättra miljön, särskilt i Östersjön, har också hög prioritet och miljön nämns särskilt bland målsättningarna för det svenska östsamarbetet.

Från Utrikesdepartementets medel för kunskapsöverföring finansieras via Svenska Institutet, SI, forskarutbyten m.m. på miljöområdet.

5.1 Statens naturvårdsverk

Inom ramen för de medel Naturvårdsverket disponerar för förvaltnings-stöd m.m. som anvisats (prop. 1992/93:99, bet. 1992/93:JoU11, rskr. 1992/93:138, prop. 1992/93:179, bet. 1992/93:JoU19, rskr. 1992/93:361) bedrivs projekt i Baltikum och Polen om bl.a. stöd till kartläggning och inventeringar för avveckling av ozonnedbrytande ämnen. Stöd ges också till uppbyggnad av två stationer i Litauen och Ryssland inom det europeiska nätet av luftövervakningsstationer, EMEP-nätet (European Monitoring and Evaluation Programme). Målet är att man ska uppnå och bibehålla internationellt accepterad mätstan-dard vid dessa stationer.

Den största delen av det miljöbistånd som ges över anslagsposten G1 under Utrikesdepartementets huvudtitel, samarbete med länderna i Central- och Östeuropa förmedlas via Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS). I BITS:s uppdrag ligger att genom kunskapsöverföring stödja den politiska och ekonomiska reformprocessen och åtgärder för att förbättra miljön, särskilt i Östersjön.

BITS stöd till miljösektorn har utformats för att om möjligt komplettera pågående arbete inom HELCOM och, vad gäller Baltikum, de regeringsavtal som tecknats med respektive land. De största insatserna har avsett förstudier och projektering av avloppsreningsverk, men insatser har även gjorts i form av undersökningar och förslag till åtgärdsprogram för vissa miljöproblem, för lagstiftning, utbildning m.m.

BITS finansierar också svenska konsulter i miljöprojekt i Europeiska utvecklingsbanken respektive Världsbanken genom sina särskilda konsultfonder. Totalt har 13,5 miljoner kronor beviljats för sådan finansiering.

BITS har sedan 1991 totalt beviljat 16 miljoner kronor till fördjupat vänortssamarbete mellan svenska kommuner och kommuner i Baltikum och Polen. Medlen fördelas av Svensk Kommunförbundet enligt riktlinjer från BITS. Av de hittills beviljade medlen har en fjärdedel gått till miljösektorn dvs. ca 4 miljoner kronor. En utvärdering av det fördjupade vänortssamarbetet har visat att det förefaller vara kostnadseffektivt.

Lantmäteri- och fastighetsdataområdet

Mark och vatten utgör en begränsad resurs och behöver förvaltas av människan på ett framsynt sätt. Skälen till detta är många, t.ex:

- för att utveckla och öka produktionen av förnyelsebara resurser som livsmedel och skog i syfte att möta behoven från en växande befolkning och behovet av välfärdstillväxt,
- för att förbättra levnadsstandarden för en växande befolkning,
- för att införa en fungerande marknadsekonomi är äganderätten till marken central
- för att öka effektiviteten i ekonomiska system i syfte att stimulera ekonomisk tillväxt.

Väl definierade äganderätter fordrar ett väl fungerande lantmäterisystem och det är ju därför satsningar inom Lantmäteriområdet utgör ett nyckelområde för en utveckling av ett fritt och öppet samhälle.

En förutsättning för förbättrad markförvaltning är tillgång till information om marken, t.ex. ägande och andra faktorer som påverkar markanvändningen. Sådan information behöver de som brukar marken, aktörer på fastighetsmarknaden och myndigheter på alla nivåer.

I Central- och Östeuropa är situationen långt ifrån tillfredsställande. Tradition av fastighetsregistrering m.m. saknas eller har avbrutits på grund av politiska beslut. I stället har planekonomiska system införts. Förutsättningarna saknas därmed alternativt krävs stora nyinvesteringar för att lägga en grund för övergång till marknadsekonomi.

Regeringen har inlett en biståndsverksamhet på lantmäteriområdet. Insatserna har främst utförts av Lantmäteriverket och Centralnämnden för fastighetsdata genom tjänsteexportbolaget Swedesurvey AB samt Satellitbild AB. Finansieringen har från svenskt håll skett genom BITS och Svenska Institutet.

De initiala insatserna för att få igång uppbyggnad av markförvaltningssystem enligt västerländsk modell har inriktats på kunskapsöverföring. Sedan starten 1990 har ca 300 nyckelpersoner från Central- och Östeuropa genomgått två till fyra veckor långa kurser i Sverige i Swedesurvey AB:s regi. Förläggningen av utbildningen till Sverige och inte till hemlandet har gjorts medvetet för att skapa en reell förutsättning för deltagarna att förstå hur markförvaltning och marknadsekonomi fungerar i västvärlden. Deltagarna har efter hemkomsten kommit att bli centrala personer i systemomläggningen.

Efter utbildningen i Sverige har det varit angeläget att stötta igångsättning av landreformerna i respektive land. Det sker i form av institutionellt samarbete mellan svenska och utländska systemmyndigheter på lantmäteriområdet.

I Ryssland har Sverige bistått med analys och underlag för lagstiftning avseende markförvaltning. Vidare stötts landreformprojekt i Novgorods län. Biståndet har varit mycket framgångsrikt och lett till att Ryssland i Novgorod kommer att etablera utbildning av lantmäteripersonal för landreformarbetet i hela västra Ryssland. Sverige biträder också vid omskolning av ryska officerare till lantmäteripersonal i Novgorod.

I Lettland och Litauen stöttar Sverige liknande landreformprojekt som i Novgorod. Intresset från Estland har också varit stort men inte konkretiserats i samma utsträckning.

Tillgången på aktuell landstäckande geografisk information är starkt begränsad i de baltiska staterna. Före unionsupplösningen skedde all topografisk kartläggning över dessa länder från stora enheter i S:t Petersburg och Minsk i Vitryssland. Där förvaras också grundmaterial. Av politiska orsaker har de nya baltiska staterna inte fått överta denna information. Man står således utan kartorganisation och geodetiskt och topografiskt grundmaterial.

För att hjälpa upp situationen har Sverige genom Satellitbild AB beslutat bidra till landstäckande topografisk satellitbildskartering i skala 1:50 000. Detta är det enskilt största projektet på lantmäteriområdet.

Sverige försöker även stimulera etablering av nya nätverk för ledare och specialister på lantmäteriområdet över den tidigare öst-västbarriären. Detta bedöms vara särskilt viktigt eftersom ett nära och förtroendefullt samarbete över nationsgränserna lägger grunden för standardisering och harmonisering av det framtida informationsutbytet. Insikten om detta har ökat under det pågående arbetet med Östersjövision 2010.

Sverige lämnar stöd på lantmäteriområdet till Central- och Östeuropa även via UN-ECE, FN:s ekonomiska kommission för Europa. Via seminarier och praktiskt orienterade s.k. workshops stötts länder som håller på med eller ska till att lägga om sina markförvaltningssystem.

Sammanfattningsvis uppgår den beslutade samlade svenska insatsen på lantmäteri- och fastighetsdataområdet sedan 1990 till ca 60 miljoner

5.3 SIDA

SIDA fördelar medel till enskilda organisationer för samarbetsprojekt syftande till att bygga upp olika slags organisationer i mottagarländerna. Med de största organisationerna, däribland Naturskyddsföreningen på miljöområdet, har SIDA ramavtal.

Totalt har enskilda organisationers insatser på miljöområdet, antingen som miljöprojekt eller projekt med miljökomponenter, erhållit stöd med drygt 26 miljoner kronor under Utrikesdepartementets anslag för kunskapsöverföring till Central- och Östeuropa. SIDA:s bidrag till enskilda organisationer har utvärderats och överlag funnits fungera.

6 Annan finansiering av miljöinsatser i Östeuropa

6.1 NEFCO och de internationella finansieringsinstituten

NEFCO

Nordiska miljöfinansieringsbolaget (NEFCO) är ett riskkapitalinstitut med uppgift att finansiera miljöprojekt i Central- och Östeuropa. NEFCO upprättades år 1990 av de nordiska länderna med målsättningen att i Nordens närområden underlätta genomförandet av miljöprojekt som bygger på samarbetet på företagsnivå och som samtidigt ger positiva miljöeffekter för Norden.

I och med att projekt med nordisk miljöeffekt prioriteras ligger tyngdpunkten på vatten och luftvård, dvs. projekt som leder till minskade utsläpp i tillrinningsområdet för Östersjön och Barents hav eller reduktion av gränsöverskridande luftföroreningar.

Inom ramen för de nordiska miljöministrarnas initiativ avseende miljöinsatser i Barentsregionen har NEFCO fått i uppdrag att göra en kartläggning av konkreta miljöprojekt som skulle lämpa sig för nordiska insatser. Detta arbete har inletts och förväntas kunna bli genomfört under 1994-95. Inom ramen för åtgärdsprogrammet för Östersjön planerar NEFCO att tillsammans med nordiska kommunala vattenbolag gå in som delägare i vattenbolag i bl.a. Kaunas, Riga och Liepaja för investeringar i vattenrening.

Sveriges bidrag till NEFCO till vilken Sverige utfäst sammanlagt 14,8 miljoner ECU över sexårsperioden 1990/91-1995/96, eller ca 23 miljoner kronor per år.

De internationella finansiella institutionerna, framför allt Världsbanken (IBRD) och Europeiska utvecklingsbanken (EBRD), spelar en central roll på miljöområdet i regionen. Genom att erbjuda svensk samfinansiering i samband med angelägna miljöprojekt kan de samlade finansieringsvillkoren göras attraktivare för mottagarlandet, vilket inte sällan är av avgörande betydelse för att projektet realiserar. Svenska medel kan också användas för projektförberedelser som inte kan finansieras med lånemedel. Detta är ofta en förutsättning för bankernas arbete. Genom att koordinera bilaterala och multilaterala insatser kan Sverige alltså påverka såväl institutionerna som mottagarländerna att ytterligare prioritera projekt som är angelägna ur miljösynpunkt.

Sverige är pådrivande i de finansiella institutionernas arbete på miljöområdet. När EBRD bildades arbetade Sverige aktivt för att i stadgan uttryckligen ange att banken inom ramen för hela sin verksamhet skall stödja en från miljösynpunkt sund och hållbar utveckling. En motsvarande policy infördes inom Världsbanken år 1989.

En viktig uppgift är att bevaka att denna integration av miljöaspekter genomförs fullt ut. De svenska representanterna vid respektive institution ägnar därför särskild uppmärksamhet åt miljöfrågorna. Energisektorn är i detta sammanhang av särskild betydelse med tanke på den stora potential för effektivare energianvändning som finns i regionen.

Sverige arbetar även aktivt för att öka institutionernas insatser i mera renodlade miljöprojekt. Det gäller inte minst de projekt som har identifierats inom ramen för åtgärdsprogrammet för rening av Östersjön. Flera projekt som framför allt avser avloppsrening har också tagits upp i institutionernas låneplanering.

6.2 Övriga nordiska länder

Övriga nordiska länder har också omfattande finansiellt stöd till miljöområdet i Central- och Östeuropa. Finland har mellan åren 1990-1993 bistått med 233 miljoner finska mark. Under 1992-1993 bistod Norge med ca 100 miljoner norska kronor till miljöprojekt inkl. länder utanför Östeuropa. Danmarks bistånd mellan 1991-1993 uppgår till 420 miljoner danska kronor.

7 Sammanfattning

Inför budgetåret 1990/91 beslutade riksdagen att 1 miljard kronor skulle avsättas för kommande treårsperiod för att stödja den pågående liberaliseringsprocessen i Central- och Östeuropa, vilket inkluderar satsningar på miljöområdet.

Budgetåret 1992/93 beslutades om 1 miljard kronor per år i tre år under Utrikesdepartementets huvudtitel för framförallt olika former av kunskapsöverföring i syfte att stödja den politiska och ekonomiska omvandlingsprocessen i dessa länder.

Budgetåren 1992/93 och 1993/94 uppgår det totala stödet till miljöbistånd drygt 650 miljoner kronor, varav ca 50-60 miljoner kronor årligen beslutats av BITS. För budgetåret 1994/95 har totalt ca 350 miljoner kronor föreslagits/anvisats för miljöbistånd. Av dessa avser ca 135 miljoner kronor åtgärdsprogrammet för Östersjön, 87,5 miljoner kronor för fortsatta satsningar på energieffektivisering och introduktion av nya energislag, 85 miljoner kronor för kärnsäkerhet och strålskydd och resterande medel huvudsakligen för kunskapsöverföring och tekniskt bistånd till samtliga ändamål som beslutas av BITS.

I tabellen nedan redovisas miljöbiståndet 1992/93-1994/95 fördelat på insatsområde och år. För 1994/95 har inte riksdagen behandlat alla förslag. På vissa områden där miljöbiståndet utgör en del av ett samlat anslag är uppskattningar svåra att göra för pågående och framtida budgetår (tkr).

	1992/93	1993/94	1994/95	Summa
Åtgärdsprogrammet för Östersjön	162 000 5)	83 000 5)	156 000 5)	401 000 5)
Energieffektivisering och satsning på förnybar energi m.m.	45 000	110 000	87 500	242 500
Kärnsäkerhet, strålskydd 1)	103 000	89 000	85 000	292 000 3)
Kunskapsöverföring och tekniskt bistånd exkl. Östersjön	35 000 4)	25 000 4)	25 000 4)	85 000 4)
Lantmäteri och fastighetsdataområdet	27 000	10 000		60 000 2)
Summa per år (tkr)	372 000	317 000	353 500	—

- 1) Här ingår Ukraina, Vitryssland och Kaszakistan
- 2) Totalt sedan 1990
- 3) Inklusive 15 miljoner kronor budgetåret 1991/92
- 4) Uppskattat belopp av BITS och SIDA:s insatser exklusive åtgärdsprogrammet och lantmäteri- och fastighetsdataområdet
- 5) Här ingår ett uppskattat belopp om 20 miljoner kronor per år från BITS-medel.

Av tabellen nedan framgår fördelningen av hitills fördelat stöd fr.o.m. Skr. 1993/94:252 1990/91 på insatsområde och land eller där det är fråga om insatser som är gemensamma för flera länder (tkr).

	Estland	Lettland	Litauen	Polen	Ryssland	Gemensamt stöd	Summa
Åtgärdsprogrammet för Östersjön	6 556	9 795	9 100	25 205	5 000	4 780	60 436
Energieffektivisering, förnybar energi	21 800	17 200	24 200	2)	3)	—	63 200
Kärnsäkerhet, strålskydd 1)	4 555	2 040	116 105	—	3 605	75 070	201 375
Kunskapsöverföring exkl. Östersjön	3 470	11 090	7 733	57 910 4)	250	41 381	121 834
Lantmäteri och fastighetsdataområdet	13 461	10 565	14 009	4 376	14 327	3 622	60 360
Summa per land (tkr)	49 842	50 690	171 147	87 491	23 182	124 853	507 205

1) Stöd lämnas också till:

Ukraina med 2 425 tkr

Vitryssland med 1 300 tkr

Kaszkstan med 2 000 tkr

2) Förhandlingar pågår om stöd för 18 milj.k

3) Förhandlingar pågår om stöd för 13 milj.kr.

4) Viss utrustning till vattenreningsverk ingår

Ca 750 miljoner kronor har anvisats för miljöbistånd sedan 1990/91 - 1993/94. Sammanlagt har drygt 500 miljoner kronor fördelats på olika projektinsatser. Till dessa projektinsatser skall läggas insatser där planeringen är långt framskriden dvs. ca 50 miljoner kronor för bl.a. projektförberedelser och ca 100 miljoner kronor som skall användas till avloppsreningsanläggningar i de baltiska länderna inom ramen för åtgärdsprogrammet för Östersjön, 15 miljoner kronor för insatser inom trafikområdet, ca 30 miljoner kronor för åtgärder på energiområdet som är under förhandling samt ytterligare 30 miljoner kronor på energiområdet där ändamålet är beslutat, men projektutformningen återstår.

Kunskapsöverföring, förvaltningsstöd, tekniskt bistånd och annat bidrag för att öka kunskap hos såväl myndigheter som befolkning är grundläggande insatser för att möjliggöra för mottagaren att bygga upp egna resurser för miljöskyddsinsatser och för att tillgodogöra sig annat

stöd. Den totala omfattningen av denna typ av stöd uppgår hittills till ca 220 miljoner kronor. Till det skall läggas den kunskap och utbildning som ges kopplat till specifika projekt som tex energieffektivisering. Inom lantmäteriområdet har insatserna koncentrerats på stöd till landreformerna, införande av markförvaltningssystem och geografiska informationssystem. För åtgärder mot **klimateförändringar och luftföroreningar** uppgår hittillsvarande anslag till 140 miljoner kronor. Härutöver har 15 miljoner kronor avsatts för insatser på trafikområdet i Baltikum.

Hittills har beslut fattats om svenskt stöd till **avloppsreningsanläggningar** med ca 130 miljoner kronor till investeringar och utrustning och närmare 30 miljoner kronor i bidrag till förstudier/projektförberedelser. Förslag på objektinvesteringar om ca 100 miljoner kronor av dessa kommer att presenteras under sommaren av utredningen som har till uppgift att föreslå investeringsobjekt i Baltikum (Dir 1993:95).

Projekt inom ramen för vänortssamarbete har ökat i och med den ökade satsningen på stöd till Östeuropa. BITS, Naturvårdsverket och NUTEK har gett stöd till vänortssamarbete på miljöområdet med ca 8 miljoner kronor. Det möjliggör att konkret hjälp på olika områden kan ges till vänorterna.

I listan nedan redovisas de åtgärder som är beslutade. Övervägande del är beslutade projekt men i vissa fall har inte beslutet om det enskilda projektet fattats. Det kan ibland vara svårt att dra gränsen när ett projekt skall klassifieras som miljöprojekt. Tabellen grundas huvudsakligen på myndigheternas egna avgränsningar.

Skr. 1993/94:252

Bilaga

Beslutade åtgärder

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Gemensamt Öst-europa	---	Bidrag till Östersjö-universitet	2 750	1990/91 1991/92	BITS	
Gemensamt Öst-europa	---	Strålskydds-, beredskaps- och miljöprojekt samt gamma- och luftfilterstationer	5 470	1991/92 1992/93 1993/94	SSI	
Gemensamt Öst-europa	---	Bidrag till Nuclear Safety Account inom EBRD	60 000	1992/93 1993/94	Regeringen	
Gemensamt Öst-europa	---	Medverkan i IAEA projekt samt EU-projekt (RAMG och CONCERT) m.m.	9 600	1992/93 1993/94	SKI	Myndighets-samarbete m.m.
Gemensamt Öst-europa	---	Föreningsstöd	26 534	1991/92 1992/93 1993/94	SIDA	

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Gemensamt Öst-europa	---	Utbildning på lantmäteri och fastighetsdataområdet	3 622		BITS	
Gemensamt Öst-europa	---	Skydd, vård och restaurering av skyddsvärd natur samt hushållning med olika naturresurser	2 000	1993/94	SNV	I en första etapp kommer insatser i Estland, Lettland och Polen. Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Gemensamt Öst-europa	---	Stöd till miljöorganisationer	6 000	1991/92 1992/93 1993/94	Miljödep.	
Baltikum	---	Hjälp med uppbyggnad av sjöfartsorganisation	544	1991/92	BITS	
Baltikum	---	Hjälp med organisation av hydrologiskt institut	580	1991/92	BITS	
Baltikum	---	Seminarium om avlopssystem	309	1991/92	BITS	

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Baltikum	---	Hjälp med marina miljöövervaknings-system	1 998	1991/92	BITS	
Baltikum	---	Marin miljöskyddsutbildning	1 475	1992/93	BITS	
Baltikum	---	Seminarium om avlopssystem	360	1992/93	BITS	
Baltikum	---	Hjälp med sophantering	125	1992/93	BITS	
Baltikum	---	Studie av jordbruksläckage	2 000	1992/93	Miljödep.	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Baltikum	---	Miljöprojekt och ledarutbildning	259	1993/94	BITS	
Baltikum	---	Hjälp med system för biologisk information om fiskhantering	2 120	1993/94	BITS	

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Baltikum	---	Byggnation av avloppsreningsverk	100 000	1992/93	Miljödep.	Åtgärdsprogrammet för Östersjön. Vilket/vilka avloppsreningsverk är under utredning
Baltikum	---	Tekniskt bistånd och material	15 000	1993/94	Kommunikationsdep.	
Baltikum	---	Projektförberedelser för projekt i åtgärdsprogrammet för Östersjön	50 000	1993/94	BITS/Miljödep.	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Baltikum	---	Förstudie om kasserade pesticider	180	1993/94	SNV	Åtgärdsprogrammet för Östersjön

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Estland och Lettland	Rigabukten	Naturvårdsprogram för våtmarker m.m.	600	1992/93	SNV	Åtgärdsprogrammet för Östersjön. Samfinansieras med EU, totalkostnad ca 4 milj.kr.
Litauen och Kaliningrad	Kursivlagunen					
Kaliningrad och Polen	Vistulalagunen					
Polen och Tyskland	Oderlagunerna					
Estland	---	Utbildning i miljöanpassat jordbruk	1 000	1993/94	SLU	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Estland	---	Uppförande av demonstrationsområde för miljöanpassat jordbruk	2 500	1993/94	SLU	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Estland	---	Demonstrationsgård med ekologisk odling	500	1993/94	SLU	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Estland	---	Geoteknisk kartering och geoinformationshandling	1 016	1992/93	BITS	

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Estland	---	Hjälp med metoder för grundvattenanalys	1 000	1993/94	BITS	
Estland	---	Framtagande av baskartor	6 448	1992/93	BITS	
Estland	---	Ortphoto-mapping	4 700	1993/94	BITS	
Estland	---	Utbildning och seminarier på fastighets-dataområdet	1 797	1991/92	BITS	
Estland	---	Produktion och spridning av information	60	1993/94	SNV	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Estland	---	Bibliotekssystem, förvaltning och service	60	1993/94	SNV	
Estland	---	Kunskapsöverföring av vattenvårdsstragier - förprojekt	100	1993/94	SNV	Åtgärdsprogrammet för Östersjön

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Estland	—	Avveckling av ODS (ozone depleting substances) förprojekt	40	1993/94	SNV	
Estland	Ösel	Utbildning i miljöanpassat jordbruk	500	1993/94	SLU	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Estland	Matsalu Bay	Naturvårdsprogram för våtmarker m.m.	Del av 600 tkr från gemensamt Öst-europa	1993/94	SNV	Samfinansieras med EU
Estland	Tallin Sillamäe Paldiski Saku	Strålskydds-, beredskaps- och avfallsprojekt m.m.	4 555	1991/92 1992/93 1993/94	SSI	
Estland	Volga	Konvertering av pannor till biobränsleanvändning	3 800	1993/94	NUTEK	
Estland	Haabneeme	Konvertering av pannor till biobränsleanvändning	4 500	1993/94	NUTEK	
Estland	Vöru	Konvertering av pannor till biobränsleanvändning	5 300	1993/94	NUTEK	

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Estland	Tartu	Konvertering av pannor till bibränsle-användning	5 200	1993/94	NUTEK	
Estland	Mustamäe	Energieffektivisering i byggnader	3 000	1993/94	NUTEK	
Estland	Haapsalu	Studie för reningsverk	1 096	1990/91 1991/92	BITS	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Estland	Kuessaare	Reningsverk, studie, utbildningsutrustning	1 206	1990/91 1991/92	BITS	
Estland	Volga	Reningsverk studie	300	1991/92	BITS	
Estland	Viljandi	Reningsverk studie	306	1991/92	BITS	
Estland	Ida-Virumaa	Upprättande av kommission för uthållig utveckling	200	1993/94	SNV	Samarbete med SEI
Estland	Matsalu	Naturvårdsstudie i avrinningsområdet till Matsaluviken	400	1992/93	SNV	Initierat inom det bilaterala samarbetet med Estland. Åtgärdsprogrammet för Östersjön

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Estland	Tallin	Informations- och databasmodell - förstudie	30	1993/94	SNV	
Estland	Tallin	Seminarium om miljö- värdsför- valtning	400	1993/94	SNV	Åtgärds- program- met för Östersjön
Lettland	---	Utbildning i miljöanpas- sat jordbruk	1 500	1993/94	SLU	Åtgärds- program- met för Östersjön
Lettland	---	Uppförande av demon- strations- område för miljöanpassat jordbruk	2 500	1993/94	SLU	Åtgärds- program- met för Östersjön
Lettland	--	Studie av möjlig- heterna att urskilja tungmetaller från slam	410	1992/93	BITS	
Lettland	---	Seminarium om biogas	321	1993/94	BITS	
Lettland	---	Miljösemina- rium för industrin	529	1990/91	BITS	

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Lettland	---	Studie av utsläpp och övervaknings-system i floden Lielupe	2 420	1991/92 1993/94	BITS	
Lettland	---	Kurs i miljö-vårdsteknik	241	1991/92	BITS	
Lettland	---	Kurs i göd-selhantering	444	1991/92	BITS	
Lettland	---	Framtagande av baskartor	7 228	1992/93	BITS	
Lettland	---	Utveckling av fastighets-register	2 202	1992/93	BITS	
Lettland	---	Utbildning m.m. på fastighets-dataområdet	1 135	1991/92	BITS	
Lettland	---	Avveckling av ODS (Ozone depleting substances)-förprojekt	40	1993/94	SNV	
Lettland	---	Förstudie om PCB-före-komst	150	1993/94	SNV	Åtgärds-programmet för Östersjön
Lettland	Riga	Analys och kartlägg-ning av luftkvalitén i Riga	5 592	1991/92 1993/94	BITS	

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Lettland	Riga	Akutinsatser samt finansiell plan vid avloppsreningsverket	5 000	1992/93	Miljödep.	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Lettland	Riga Baldone	Strålskydds-, beredskaps- och avfallsprojekt m.m.	2 040	1992/93 1993/94	SSI	
Lettland	Aluksne	Konvertering av pannor till biobränsleanvändning	5 600	1994	NUTEK	
Lettland	Balvi	Konvertering av pannor till biobränsleanvändning	2 100	1993	NUTEK	
Lettland	Cesis	Konvertering av pannor till biobränsleanvändning	4 500	1994	NUTEK	
Lettland	Stampe Tukums	Konvertering av pannor till biobränsleanvändning	3 500	1993/94	NUTEK	
Lettland	Ugale	Konvertering av pannor till biobränsleanvändning	1 500	1993/94	NUTEK	
Lettland	Riga	Stöd till miljökonferens	573	1990/91	BITS	

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Lettland	Sloka	Studie för pappersbruk	645	1990/91	BITS	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Lettland	North Vidzene	Studie för avfallsanläggning	320	1990/91	BITS	
Litauen	---	Utveckling av övervakningssystem för floden Lielupe	1 290	1993/94	BITS	
Litauen	---	Utbildning i miljöanpassat jordbruk	1 500	1993/94	SLU	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Litauen	---	Uppförande av två demonstrationsområden för miljöanpassat jordbruk	4 000	1993/94	SLU	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Litauen	---	Demonstration av trädplantering som kvävefälla	400	1993/94	SLU	
Litauen	---	Hjälp med miljörevision av sockerbruk	500	1992/93	BITS	

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Litauen	---	Kontrollsystem för kärnämne	700	1993/94	SKI	
Litauen	---	Utveckling m.m. av fastighets- och landinformations-system	6 887	1991/92 1992/93	BITS	
Litauen	---	Framtagande av baskartor	7 121	1992/93	BITS	
Litauen	---	Kunskapsöverföring av vattenvårdsstrategier - förprojekt	100	1993/94	SNV	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Litauen	---	Avveckling av ODS (ozone depleting substances) - förprojekt	40	1993/94	SNV	
Litauen	---	Stöd till uppbyggnad av EMEP-station	250	1993/94	SNV	
Litauen	Siavliai	Hjälp med slamhantering	190	1992/93	BITS	
Litauen	Kaunas	Kartering av industrins påverkan	1 564	1990/91 1991/92	BITS	

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Litauen	Kaunas	Design av avfallsanläggning	3 764	1991/92	BITS	
Litauen	Kaunas	Projektförberedelse vattenreningsverk	2 850	1992/93 1993/94	BITS	Användning av begagnad utrustning från Sverige. Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Litauen	Klaipeda	Projektförberedelser vattenreningsverk	250	1992/93	BITS	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Litauen	Birzai	Konvertering av pannor till biobränsleanvändning	5 200	1993/94	NUTEK	
Litauen	Kazlu-Ruda	Konvertering av pannor till biobränsleanvändning	3 000	1993/94	NUTEK	
Litauen	Silute	Konvertering av pannor till biobränsleanvändning	6 000	1993/94	NUTEK	
Litauen	Varena	Konvertering av pannor till biobränsleanvändning	10 000	1993/94	NUTEK	

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Litauen	Ignalina Vilnius	Strålskydds-, beredskaps- och avfallsprojekt m.m.	8 405	1991/92 1992/93 1993/94	SSI	
Litauen	Vilnius	Myndighets-samarbete, lagstiftning, projekt-handledning, incident-utredningar m.m.	6 400	1991/92 1992/93 1993/94	SKI	
Litauen	Ignalina	Industrisamarbete, materialkontroll, inneslutningsberäkningar, kunskapsöverföring	23 700	1991/92 1992/93 1993/94	SKI	
Litauen	Ignalina	Tekniska förbättringar, brand- och över-svämnings-skydd, tryck-avlastning av reaktorkavit- tet, inne- slutningsfunk- tion, alter- nativt nödkyl- system, av- fallshante- ring m.m.	64 300	1992/93 1993/94	SKI	

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Litauen	Vilnius	Seminarium om biomonitoring i markmiljö	100	1993/94	SNV	
Litauen/ Ryssland (Barse- lina- projek- tet: Delpro- jekt i EU:s RBMK konsort- sium)	Ignalina/ Moskva	Säkerhets- studie	12 600	1992/93 1993/94	SKI	Sampro- jekt med EU
Polen	---	Marin miljö- övervakning	2 521	1992/93	BITS	
Polen	---	Besök i svenska miljölabora- torier samt hjälp med uppbyggnad	6 601	1990/91 1992/93	BITS	
Polen	---	Seminarium för energi- sparande	1 079	1991/92	BITS	
Polen	---	Kurs i miljö- skyddsteknik	153	1991/92	BITS	

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Polen	---	Kunskapsöverföring av vattenvårdsstragier på lokal nivå - förprojekt	100	1993/94	SNV	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Polen	---	Avveckling av ODS- (ozone depleting substances) förprojekt	40	1993/94	SNV	
Polen	---	Avfallsseminarium	60	1993/94	SNV	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Polen	---	Ackreditering av laboratorier	80	1993/94	SNV	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Polen	---	Utbildning i användande av geografiskt informations-system	3 633	1991/92	BITS	
Polen	---	Demonstration och utbildning i miljöanpassat jordbruk	3 000	1993/94	SLU	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Polen	---	Kunskapsöverföring, utveckling av fastighetsregister	743	1990/91	BITS	

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Beslutsår	Beslutande myndighet	Anm.
Polen	Kielce	Miljöutbildning	2 945	1990/91	BITS	
Polen	Szczecin	Projektförberedelser för vattenreningsverk	5 958	1990/91 1991/92 1993/94	BITS	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Polen	Nowy Targ	Vattenreningsverk	20 517	1990/91 1992/93 1993/94	BITS	Utrustning ingår
Polen	Mikulczycki	Miljöövervakning	3 955	1990/91 1992/93	BITS	
Polen	Tolkmicko	Projektförberedelser för vattenreningsverk	149	1990/91	BITS	
Polen	Koszalin	Vattenreningsverk	15 607	1990/91 1992/93	BITS	Åtgärdsprogrammet för Östersjön. Utrustning ingår.
Polen	Czajka	Slamhantering	15 873	1990/91 1992/93	BITS	Utrustning ingår
Polen	Katowice	Demonstrationsanläggning för energisparande	3 067	1991/92	BITS	
Polen	Lodz	Strategiseminarium om vattenvård	400	1993/94	SNV	Åtgärdsprogrammet för Östersjön
Kazakstan	---	Kontrollsystem för kärnämne	2 000	1992/93 1993/94	SKI	

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts- år	Beslu- tande myn- dighet	Anm.
Ukraina	---	Kontroll- system för kärnämne	2 000	1992/93 1993/94	SKI	
Vitryss- land	---	Kontroll- system för kärnämne	700	1993/94	SKI	
Vitryss- land	---	Strålskydds-, beredskaps- och avfalls- projekt m.m.	600	1993/94	SSI	
Ukraina	---	Strålskydds-, beredskaps- och avfalls- projekt m.m.	425	1993/94	SSI	
Ryssland	---	Stöd till uppbyggnad av EMEP- station	250	1993/94	SNV	
Ryssland	S:t Peters- burg Kalinin- grad	Miljöanpassat jordbruk	5 000	1993/94	SLU	Åtgärds- program- met för Östersjön
Ryssland	Moskva m.fl. orter	Avfalls- och radioeko- logiprojekt m.m.	3 605	1992/93 1993/94	SSI	

Land	Ort	Typ av projekt	Belopp (tkr)	Besluts-år	Beslutande myndighet	Anm.
Ryssland	Novgorod	Utveckling av system för fastighetsregistrering	7 888	1990/91-1993/94	BITS	
Ryssland	Novgorod	Etablering av träningscenter för f.d. officerare	3 875	1993/94	BITS	Utbildning till lantmätare
Ryssland	Moskva	Kunskapsöverföring om fastighetsbildning	1 296	1992/93	BITS	
Ryssland	S:t Petersburg	Kurs i fastighetsbildning och seminarium	1 046	1993/94	BITS	

Miljö- och naturresursdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 19 maj 1994

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, Dinkelspiel, Hellsvik, Wibble, Björck, Könberg, Lundgren, Unckel, P. Westerberg, Ask

Föredragande: statsrådet Johansson

Regeringen beslutar skrivelse 1993/94:252 Insatser på miljöområdet till Central- och Östeuropa.

